

Ukininkas

Prekė laikraščio:

Prusose ir i Austriją 2½ auks.
i Ameriką ir i kitas svetimas
žemes 4 auks.
i Rusiją (kuvertuose) 5 rubl.

LIETUVOS

UKININKŲ LAIKRAŠTIS.

Prekė apgarsinimų:

Už eilutę smulkas
rašto arba už jos vietą per
pusę puslapio 60 feningių.

IŠEINA KAS MĖNESIS VIENĄ KARTĄ.

Lietuviai, skaitykite ir platinkite „Ukininką“!

Negirdėtas mokestis Lietuvoje.

Uždraudimas lietuviškos spaudos užkrovė ant lietuvių naują mokesį — mokesį už pasinaudojimą arba skaitymą lietuviškų raštų. Tas mokestis priguli prie eilės pasilapamųjų mokesčių (akčyžių, muitų ir k. t.), kurie užsimoka perkant visokius reikalingus daiktus pov. cukrų, briežukus, tabaką, degtinę ir kt. Bet šis mokestis turi tą ypatybę, kad jis eina ne i Maskolijos viešpatystės kasą, kaip kiti paslepiamieji mokesčiai, bet tik i kišenių — Prusų. Ne viens nusistebės, išgirdęs tokią keistą naujieną. „Kaip tai gal but, pamislys, mes gyvename po Maskolijos valdžia, o mokame mokesčius Prusams“. O tai yra tikra teisybė. Tik apmislykite!

Mes perkame lietuviškus raštus, atspausčius Prusose, pas Prusų spaustuvninkus. Laikydamos spaustuvę spaustuvninkas turi turėti išpirkęs nuo valdžios tam tikrą patentą; be to turi samdyti prie spaudinimo raštų darbininkus, pirkti popierą, duoti raštus su saginėti apdaryti ir tt. Imdamas pinigus už atspaudintus raštus spaustuvninkas parokuoja, žinoma, visus kaštus ne tik spaudinimo ir da sau pelną. Prie kaštų spaudinimo jis prirokuoja ne tik samdymą darbininkų, pirkimą popieros ir kt., bet ir išpirkimą patentu. Pirkdami lietuviškus raštus nuo Prusų spaustuvninkų mes galutinai atlyginame ir už prusų valdžios patentą ir už popierą prusų fakrikų (kurie, žinoma, teipgi turi turėti nuo valdžios patentus) ir už darbą Prusų darbininkų, apdarytojų knygų ir tt. Tokiu tai būdu mes lietuviai, gyvenantieji po Maskolijos valdžia ne tik duodame uždarbį daugybei Prusų žmonių, bet da mokame mokesį Prusų valdžiai.

„Statistikoje lietuviškų knygų“ A. J. Zana-vykučio yra suskaityta, kad nuo uždraudimo liet. spaudos iki pabaigai 1896 m., t. y. per 32 metus, Prusų spaustuvėse atspaus-ta 3705350 egz. knygų ir laikraščių ir už tai užmokėta 1384109 rubliai vieniems tik spau-

stuvninkams. Už vienas tik dvasiškas knygas, kurios ne tik ką neina priešais valdžią, bet da liepia ją guodot, užmokėta daugiau, kaip 1 mil. rublių. Kadangi priešingų valdžiai knygų ir laikraščių išėjo per tą laiką visai mažai, tai galima sakyti, kad veik visi tie pinigai išėjo ant raštų nekaltų, kurie butų galėję išeiti ir Lietuvoje prie akių policijos ir cenzuros.

Skaitlius knygų ir pinigų gal butų da didesnis, jeigu autorius minėtos knygos butų galėjęs surinkti visas reikalingas žinias nuo spaustuvninkų. Bet kiti spaustuvninkai, kaip sako autorius, bijojo, kad išėjus visai teisybei i viršū Maskolijos valdžia ne gražintų kartais lietaviams spaudą, ir dėlto daug dalykų slėpė nuo akių autoriaus.

Kiek parsidūoda knygų per ištutus metus, sunka yra žinoti, pasiremiant ant žinių „statistikos lietuviškų knygų“. Pagal tas žinias išpultų, kad per 32 metus lietuviai kas met turėjo užmokėti Prusams vidutiniškai apie 43253 rub. Bet po teisybei turėtų but daug daugiau pinigų, nės paskutiniuose metuose prekystė lietuviškomis knygomis labai pakilo.

Apie pakilimą prekystės lietuviškomis knygomis, o ypatingai lietuviškomis maldaknygėmis, štai ką pasakojo mums viens ištikimas žmogus. „Nėra, sako, geresnis pelno, kaip spaudinimas ir prekystė lietuviškomis maldaknygėmis. Rudenyje atsiveria Tilžėje tikras maldaknygių jomarkas. Parsidūoda begalės maldaknygių. Per vieną tik nedėlią dvi didesnės spaustuvės parduoda už 20—25 tukstančius rublių, o per metus ten atspaudžia apie pusę milijoną rublių visokių lietuviškų knygų ir laikraščių.“)

Jeigu pridūota čion privatiška žinia ir ne visai butų tikra, tai visgi ji duoda supratimą apie tai, kiek mus pinigų išeina iš Lietuvos i Prusus dėlėi užsivertimo Maskolių valdžios uždrausti mums spaudą.

*) Nesenei viens iš spaustuvninkų pasistatė Tilžėje butą, kuris kaštuoja apie 340000 rub. Toki tai yra vaičiai prekystės lietuviškomis maldaknygėmis!

Bet tai da ne viskas. Iki knygos pereina per rubežių ir ateina į namus trokštančio pasi-
melsti arba apsišviesti, prekė jų pakyla veik
dvigubai. Mažos knygutės, kurios Prusuose
parsiduoda už 10 fenigių, Lietuvoje parsiduoda
už 10 kap. Vietose, esančiose toli nuo rubežiaus,
prekė knygų yra da didesnė. Vilniaus gub.
ir kituose paviečiuose Kauno gub. moka dvi-
gubą arba ir trigubą prekę už knygas. Jeigu
skaitliuoti, kad pergabentos per rubežių knygos
tampa pusantro syk brangesnės, tai išpuls, kad
nuo 1864 iki 1896 metų už mokėjo lietuviai
692 054 rub. tik už vieną pergabenimą knygų
per rubežių.

Tie pinigai nuėjo ant sulaužymo šventenybės
rubežiaus, ant papirkimo rubežiaus sargų, ant
prilaikymo slaptų, valdžios užgintų darbų, ant
platinimo ne tik nekaltų raštų, bet ir ant
raštų, priešingų valdžiai, ant tokių raštų, kurie
sėja nepaklusnumo ir neapykantos sėklą, kurie
griauna pamatus činovnikų viešpatavimo.....
Žodžiu sakant tie pinigai nuėjo ant reikalų
pasipriešinimo valdžiai ir sulaužymo valdžios
teikiamų „šventųjų“ įstatymų.

Tai-gi pagal apskaitymą „Statistikos lietu-
viškų knygų“ lietuviai nuo 1864 m. iki 1896 metų
išleido daugiau, kaip 2 milijonu rublių. O pagal
patėmyjimus žinovų prekystės lietuviškų knygų
paskutiniame laike per vienus tik metus Tilžėje
parsiduoda lietuviškų knygų apie pusę milijoną
rublių, o išsiplatina po Lietuvą veik už
1 mil. rubl.

Toki tai yra vaisiai uždraudimo spaudos.
Milijonai rublių, sunkiai uždirbtų Lietuvoje, eina
į Prusus, kur duoda uždarbį daugybei Prūsų
žmonių ir atneša naudą Prūsų valdžiai. Be to
šimtai tukstančių rublių eina ant praplatinimo
knygų, ant sudrumstimo taikos, suardymo
įvestos valdžios tvarkos..... Matyt, kad ant
to dalyko lietuviai pinigų nesigaili....

Mindaugis,

didysis Lietuvos kunigaikštis ir karalius.

Trumpas aprašymas

jo gyvenimo ir darbų

(Užbaiga).

7.

Įsteigimas Lietuvos vyskupystės

Mindaugis prašė popiežiaus, kaip sakytą
buvo, priimti jį kaip atskirą bažnyčios sunų.
Reiškė tai, kad Lietuvoje turėjo būti įsteigta
vyskupystė, priklausanti tiesiai popiežiui, o ne
kokiam-nors arcivyskupui. Arčioje Lietuvos
kaimynystėje buvo tik viena Rygos arcivyskupystė,
apimanti zokoną užkariautas latvių ir prūsų
žemes, ir popiežius butų galėjęs priskirti Lietuvos
vyskupystę prie jos. Bet Mindaugis, matyti,

gerai suprato pavojingumą tokio priskirimo, nės
tada Lietuvos vyskupas būtų patekęs po
vokiečių įtekme ir būtų galėjęs tarnauti
svetimiems reikalams ant Lietuvos pragaisties,
ir pasirupino įtaisyti atskirą vyskupystę. Rygos
arcivyskupas Albertas turėjo rustauti ant Min-
daugio už jo užnamą, nės Lietuvos vyskupystė
butų padidinus jo arcivyskupystę ir butų davus
jam gerą pelną.

Popiežius rupestingai išklausė Mindaugio
prašymo. Tais pačiais 1251 metais, kada daleido
apvainikuoti Mindaugį karališka karuna, išsiuntė
Innocentas IV du raštų teipo-gi pas Kulmijos
vyskupą Enriką, įsakydamas jam aprupinti
Lietuvoje bažnyčios reikalus. Enrikas turi
surasti išmintingą vyrą ir išvesti jį Lietuvai
į vyskupą, turi apreikšti naujam vyskupui, pra-
lotams ir klebonams, kurie bus Lietuvai paskirti,
idant neimtų didžio dešimtinio ir švelniai
rinktų jį, nės didis dešimtinis ir prispaudimas
prie mokesčio galėtų papikdinti apsikrikštijusius
ir atkreipti nuo krikščionystės. Kaip ankstyvas
pavasario žolynėlis laukė kas rytą šiltos saulės,
teip ir jaunos bažnyčios avelės reikalavo meilios
globos. Todėl teisingai elgė Innocentas IV
su Lietuvos karaliumi ir jos sunumis.

Vienok įtaisymas Lietuvos vyskupystės, kaip
popiežiaus buvo liepta, neįvyko nė 1251, nė
sekančiuose 1252 metuose. Ar Enrikas nesi-
skubino susitaikinti su Mindaugiu, kokių vyrą
pašvęsti Lietuvai per vyskupą, ar karalius
nespėjo tuose metuose užsiimti bažnyčios
reikalais, nės vedė karą su broliavaikiais ir jų
šelpėjų Danielium, tikros žinios nerandame
metraščiuose, tik už dviejų metų, 1253 m.,
karalius vėl rašė pas popiežių, prašydamas
užbaigti reikalą apie vyskupystę. Patsai apsiėmė
pastatyti katėdrą savo kaštu ir užrašyti tur tą
užlaikimui vyskupo. Popiežius maloniai sutiko
su Mindaugo prašymu ir tais pačiais 1253 metais,
24 d. birželio, siuntė raštą pas Rygos arc-
vyskupą Albertą, įsakydamas jam pašvęsti
Lietuvai vyskupą. Kam Innocentas IV atmainė
savo pirmąjį paliepimą, duotą Kulmijos vyskupui
Enrikui, tikrai nežinome, rasi Enrikas padavė
tam priežastį, nesirupindamas priderančiai
atlikti darbą, o gal Albertas pasiskubino apreikšti
popiežiui, juog jam labiaus pritinka švęti
Lietuvai vyskupą kaipo arcivyskupui ir arčiausiam
kaimynui. Arcivyskupui popiežius rašė, idant
išrinktų mintrų, rimtą vyrą, datyrusį kaip
dvasiškuose, teip ir svietiškuose reikaluose, kurs
karaliui patiktų, ir išvęstų jį Lietuvai per
vyskupą, pasikvietęs tam tikslui du arba tris
vyskopus iš kaimynystės. Arcivyskupas turi
paimti nuo naujojo vyskupo paprastąją prisiegą
vardan popiežiaus ir Rymo bažnyčios pagal
žodžius, prirašytus pabaigoje rašto ir kuogrei-

čiausiai atsiųsti jam visą prisiegą, žodis į žodį, per tam tikrą pasiuntinį.

Popiežius liepė rinkti vyrą, kurs karaliui patiktų, aišku, kad arcivyskupas turėjo pirm susižinoti ir sutikti su karaliumi link renkamojo vyskupo. Bet tame dalyke tuojaus apsisireiškė Alberto priešingumas Mindaugio geriems norams. Karalius geidė kaip nors greičiaus užbaigti reikalą apie vyskupystę, Albertas-gi gaišo ir trukdė darbą. Mindaugis kreipės vėl prie popiežiaus, prašydamas, idant per vyskupą būtų jam paskirtas zokono dvasiškasis Kristijonas, vyras šviesus, teisus ir meilus, kurs mokė jį krikščioniško tikėjimo ir pasidarbavo prie jo apšvietimo. Nuo to laiko Kristijonas įgyjo pas karalių meilę ir šis geidė matyti jį vyskupu prie savęs. Popiežius pripažino Mindaugio prašymą už teisingą ir įsakė arcivyskupui paskirti, pagal karaliaus prašymą, minėtąjį Kristijoną į Lietuvos vyskupą, patvirtindamas dar kartą, idant paimtų nuo Kristijono prisiegą vardan popiežiaus pagal žodžius, prirašytus prie rašto ir kuogreičiausiai atsiųstų jam. Albertui turbūt ne pagal norą buvo Kristijonas, nės buvo matoma, kad jis, pasilikęs vyskupu, links ant pusės Mindaugio ir mistro Andriejaus, kaip buvusis zokono kunigas ir tarnas.

Arcivyskupas, dasižinojęs apie Mindaugio prašymą, suprato, kad jam noroms-nenoroms priseis Kristijonas švėsti. Tada jis, nebelaikdamas kito nuo popiežiaus rašto, pašventė Kristijoną į vyskupus pradžioje rudens 1253 m., bet prisiegą paėmė nuo jo ne vardan popiežiaus, o vardan savo. Aiškiai pasirodė, juog Albertui netiko išteigimas atskiros Lietuvos vyskupystės. Per Tautvilą nepasisekė jam Lietuva apkrikštyti ir priskirti prie savo arcivyskupystės, tai dabar norėjo atsiekti tą patį kitokiu būdu: apsuko Mindaugą ir driso peržengti popiežiaus įsakymą. Jis rasi manė, kad kartą atliktas dalykas sunku bus atmainyti ir stosis pagal jo norą. Vienok Mindaugis buvo rupestingas viešpats ir nemanė apleisti savo teisingą reikalą. Jis tuojaus kreipės prie popiežiaus, danešdamas apie arcivyskupo peržengimą ir maldaudamas paniekinti Kristijono duotą vardan arcivyskupo prisiegą.

Pakol prašymas pasiliko išklaustas ir prisiega atmainyta, Mindaugis užsiėmė statymu katėdros ir aprupinimu užlaikymo vyskupui. Katėdra buvo įkurta, bet kur, nėra žinios. Užlaikymui vyskupo karalius užrašė 12 kovo 1254 m. tris žemės gabalus: puses Raseinių, Betigalos ir Laukuvos valsčių. Ypatingai rodo, kad tai pusės tų pačių valsčių, kitą pusę kurių zokonas gavo dovanoms. Reikia pripažinti, juog Mindaugis veikė viską gerai apsvarstęs. Jeiga būtų kita pusė minėtų valsčių pasilikus prie viešpatystės, zokoninkai būtų radę priežastį

reikalauti sau ir jos, o kaipo vyskupo savastis tas turtas galėjo jų nevesti į pagundinimą. Prietam ir pačiam vyskupui smagiau buvo turėti turtą ir gyvenimą arti zokono, kurs jį veikiau galėjo apsergėti nuo stabmeldžių keršto nėg karalius, tankiai užimtas reikalais toli nuo vyskupo. Kadangi dovanoti zokonui valsčiai pasiliko, kaip sakėme, prie Lietuvos vyskupystės, Kristijonas pavedė jam ir savo paprastąjį dešimtinį, prigulintį jam kaipo vyskupui tų valsčių, pasitikėdamas, kad zokoninkai rodžiaus šelpsi jį prieš priešginius ir rimčiaus platįs krikščionystę.

Popiežius Innocentas IV, apturėjęs nuo Lietuvos karaliaus žinią apie Alberto pasielgimą, ilgai nedavė nusprėdimo. Jam rasi nesmagu buvo niekinti darbą su guodojamą arcivyskupo ir daryti jam gėdą. Tik tai už metų, 3 rugsėjo 1254 m., sutiko popiežius ant karšto Mindaugio maldavimo, paniekino Kristijono duotą prisiegą vardan arcivyskupo ir paliepė Naumburgo vyskupui prisiegdinti Lietuvos vyskupą vardan popiežiaus ir Rymo bažnyčios pagal žodžius, nurodytus arcivyskupui. Vienkart išsiuntė Innocentas IV raštus pas Mindaugį ir Kristijoną, danešdamas jiems apie savo nutarimą ir netrukus dar raštą pas Dorpatą vyskupą, įsakydamas jam sergėti išpildymą paliepimo, o jei kas elgtųsi priešingai ir darytų kliutis vyskupui Kristijonui, davė jam tiesą, koroti tokį pagal bažnyčios įstatymus. Naumburgo vyskupas padarė, kaip popiežiaus buvo liepta.

Mindaugis ant galo atsiekė siekį per savo rupestingumą ir beabejonės su mistro Andriejaus roda ir pagelba. Lietuvos bažnyčia pasiliko nepriegulinti arcivyskupui. Pagal anos gadinės supratimą tas dalykas turėjo didį svarbumą, nės priklausymas bažnyčios reikaluose svetimam arcivyskupui buvo lyginamas politiškam prigulėjimui. Priskyrimas-gi Lietuvos prie Rygos arcivyskupystės būtų neabejotinai pagimdęs daug pikto, nės zokoninkai, kaip Lyvžemės, teip ir Prusų, būtų žiurėję ant mūsų tėvynės kaipo ant savo vyskupystės ir savasties.

Mistras Andriejus tais pačiais 1254 metais atsisakė dėl ligos nuo mistrytės, kurią jis pildė per pusšėstų metų su garsingu pasisekimu. Pagyvenęs dar pusę metų Rygoje jis išvažiavo į Lietuvą aplankyti savo prietelį Mindaugį ir jo žmoną Mortą. Karalius priėmė ir mylėjo brangų svetį iš visos širdies. Andriejus savo dorišku, krikščionišku pasielgimu padarė daug labo Mindaugini ir Lietuvai ir užpelnė pas karalių už savo prietelišką žodį ir gerą darbą tikrą meilę ir teisingą garbę. Pasikieminėjęs Lietuvoje Andriejus širdingai mylimas ir karaliaus lydimas iškako į Vokžemę. Esant Andriejui mistru, Lietuvoje įvyko didžios atmainos: Mindaugis pasiliko krikščionių, užsi-

dėjo karališką karūną ir įsteigė atskirą Lietuvos vyskupystę. Vis-tai pasidarė su Andriejaus roda ir su jo pagalba. Apleisdamas Rygą ir zokoną jis neužmiršo atsiseikinti su Lietuvos karalium ir karaliene, rasi ir su vyskupu Kristijonu, pavežėti ant vaisių savo geradėjystės ir nors valandėlę pasidžiaugti iš jų.

Reikia dar priminti, kad vienais metais su Kristijonu buvo pašvęstas Lietuvai per vyskupą ir kitas vyras, Lenkas Vitas, sąnarys Domininkonų zokono. Atsitiko tai per tą priežastį, kad popiežius atmainė tiesą, duotą 1251 m. Kulmijos vyskupui Enrikui paskirti Lietuvai vyskupą, įsakydamas 1253 m. arcivyskupui Albertui atlikti tą darbą. Bet Enrikas, regisi, išgirdęs apie naują įsakymą, pasiskubino išpildyti paliepimą ir susižinojęs su Gnėzuo arcivyskupu pašventė per jį zokoninką Vitą prisitikėjęs, kad popiežius jį pripažis ir Lietuvos karalius priims už vyskupą. Vienok apsiriko, kadangi Albertas pašventė, pagal Mindaugio norą, Kristijoną. Tokiu būdu net du vyskupu pasiliko paskirti vienai dijecezijai. Vitas iki mirties nešiojo vardą Lietuvos vyskupo.

8.

Sandora su Danielium ir karunacija Rukelio.

Užsiimdamas bažnyčios reikalais Mindaugis neišleido vienkart ir kardo iš rankos. Reikėjo susigrąžinti miestai ir valsčiai, kurių prastojo juodrusių krašte per ilgą ir sunkų karą. Kunigaikštis Volynijos ir Galicijos Danielius išėjo 1253 m., kaip minėjome, pašalpon vengrams, kariaujantiems su čekais. Mindaugis pasinaudojo iš Danieliaus atsitolinimo ir, regis, netrukus po karunacijai apsiūtė kariūmene Gardyną, Vilkaviškį. Slanimą ir kitus miestus, kluvusius į Danieliaus rankas, išvyjo iš jų priešininko kareivius ir sugrąžino Lietuvai valdžią visame juodrusių krašte. Bet Danielius, pagrižęs iš Vengrijos, mėgino vėl atimti tuos miestus. Karas prasidėjo vėl 1254 m., tik tai Danieliui nesisekė. Mindaugis gynėsi stipriai ir kovojo laimingai, teip juog priešininkas neišveikė nė vieno tvirtesnio miesto.

Karas kaip Mindaugiai, teip ir Danieliui buvo negeistinas šiame laike. Karalius turėjo daug rūpesčių su viduriniais viešpatystės dalykais, kaip su minėtu įtaisyu vyskupystės, platinimu krikščionystės, o Danieliui reikėjo darbuotis su totoriais. Pabaigoje 1254 m. ginklas buvo padėtas į šalį ir prasidėjo derybos dėlai santaikos. Mindaugis siuntė savo vyresnįjį sūnų Vaišilą, kuriam valdymas juodrusių krašto buvo pavestas, pas Danielių, davęs jam tiesą apspresti ir padaryti sandarą. Vaišila laimingai atliko dermes ir sulygo su Danielium. Naujapilis, Vilkaviškis ir Slanimas pasiliko prie

Lietuvos, bet užganėdinimui ir Danieliaus reikalavimo Vaišila išsižadėjo valdymo juodrusių krašto ir vardan Mindaugio pavedė valdyti tą šalį vyresniamjam Danieliaus sunui Romanui, kurs turėjo pripažinti ant savęs vyriausybę Lietuvos karaliaus. Giminystės ryšis turėjo sutvirtinti sandarą: Mindaugis išleido savo dukterį už jaunesniojo Danieliaus sunaus Švarnos. Tokiu būdu pasibaigė karas tarp Mindaugio ir Danieliaus, kuris traukės dėl juodrusių per ištisus šešis metus, tik ant nelaimės neilgam laikui. Reikia manyti, juog sandaroje buvo priminti ir Danieliams švogeriai Tautvila su Edvidu, kurie ikišiol nieko nebuvo pelnę nuo dėdės. Dabar, stojus sandarai su Danielium, Mindaugis rasi atleido kaltybes savo broliavaikiams ir pavedė Tautvilai Polocko kunigaikštystę, kurią jis pirmiaus valdė.

Vaišila, išsižadėjęs pagal sandaros dermes valdymo juodrusių krašto, atsitraukė nuo svietiško gyvenimo, užsilviko zokoninko rubus pagal stačiatikių išpažinimą ir bastės po įvairius kloštorius. Metrašis sako, kad zokoninko darbais jis norėjęs nudildinti savo nusidėjimus; budamas Naujapilio kunigaikščių jis persekiojęs ir nužudęs daug gyventojų, rasi už jų prilaukumą Danieliui, paskui sąžinės graužiamas priėmęs stačiatikystę ir ant galo pasilikęs net zokoninku.

Mindaugis, pabaigęs karą ir atsiėmęs juodrusius, prašė popiežiaus pagal supratimą anos gadynės užtvirtinti jam ir jo įpėdiniams valdymą to rusų krašto. Paskui, nutaręs palikti savo įpėdiniu vidutinį sūnų Rukelį, rašė dar pas popiežių, maldaudamas, idant daleistų apvainikuoti jį prie savo gyvasties. Karalius, turėdamas apie 60 metų amžiaus, rupinosi, idant ir po jo galvos užsilaikytų įvesta katalikystė ir įtaisyta vienvaldytė. Vyresnysis jo sunus Vaišila buvo išpažintojas stačiatikystės ir negyveno su tėvu priderančioje santaikoje. Todėl karalius negalėjo pasitikėti, kad jis sektų jo pėdoms ir užtartų katalikystę. Mindaugiui pačiam beviešpataujant, katalikystė platinosi labai palengva; ar karalius stačiai nevertė prie krikšto, saugodamosi pakelti atvirą maištą, ar stabmeldžių priešgynystė buvo didi, tikrai sunku pasakyti, tik matome, kad vyskupo ir kunigų darbas nešė menką vaisių. Žemaičiai, katrie pakliuvo po zokono valdžią ir kurių krašte vyskupas gavo žemės plotą, nemislyjo priimti ir pripažinti naujų valdonų. Zokoninkams prisiėjo bepaliovos kovoti su žemaičiais ir nevisados jiems sekė apginti savo ir vyskupo valsčius. Vyskupo turtai pasiliko išplėsti, teip juog jam truko pinigų užsilaikymui. Kristijonas skundė popiežiui, kad jo padėjimas ir gyvenimas esąs labai vargus. Karalius patsai, matyti, nevisados spėjo persergėti stabmeldžių peržengimus, net lietuviai, priėmusieji krikštą,

atsirasdavo per juos pavojuje su turtu ir gyvastim.

Popiežius Aleksandras IV, kurs po Innocentui IV užžengė ant apaštalių sosto, išsiuntė 6 kovo 1255 m. du raštu pas Mindaugį, duodamas jam atsakymą ant jo prašymų. Viena rašte popiežius užtvirtino Mindaugui valdymą žemių, kurias jis ikišiol įgyjo nuo stačiatikių rusų ir kurias dar ateityje įgyti galėtų, sakydamas, kad daras tai iš dėkingumo karaliui už jo narsų kovojimą prieš liekančius klaidžiatikiystėje rusus ir turis vilti, juog Mindaugis prilenksęs juos prie Rymo bažnyčios. Per kitą raštą Aleksandras IV davė Mindaugui daleidimą karunuoti vidutinį sunų Rukelį į savo ipėdinį, pridėdamas, kad meilingai tinkas su karaliaus nutarimu; karalius galis pagal savo norą pakviesti vyskupą karunacijai atlikti. Iš paskutinio popiežiaus rašto regėti, juog jis rodžiai pildė Lietuvos karaliaus prašymus, sutikdamas su jo geismu, idant katalikystė ir karalystė užsilaikytų ir po jo galvos. Mindaugis tikėjo, kad vienvaldystė ir katalikystė pataisys Lietuvą per galingą ir laimingą viešpatystę, nės per vienvaldystę apsistos naminiai tarp kunigaikščių vaidai, o katalikystė atims godžiams zokoninkams priežastį kovos prieš Lietuvą. Tik rupėjo karaliui, idant tie nauji valdymo įstatymai užsiliktų ir jam mirus. Rupestis buvo teisingas. Priešginių buris buvo nemažas: vieni rustavo dėl aštrios valdžios ir skaudžių bausmių už prasikaltinimus, kiti žiūrėjo skersai ant įvestos krikščionystės ir bičiulystės su zokonu. Tvarka buvo karaliaus užlaikoma per kareivių pulkus ir tai nevisados, ypač tarp žemaičių. Su laiku lietuviai butų prirate prie krikščionystės ir karalystės, tik reikėjo Mindaugui pasirupinti, idant tie įstatymai nesuirytų kart su jo gyvenimu. Todėl karalius, nepasitikėjęs ant Vaišilos, nusprendė užtikrinti sostą ir karuną vidutiniam savo sunui Rukeliui. Kur ir kada buvo atliktas apvainikavimas Rukelio, metraščiuose nėra žinios.

Už dienos po minėtais raštais, 7 kovo 1255 m., Aleksandras IV leido dar raštą pas Mindaugį, primindamas jam vyskupo Kristijono skundą. Popiežius nurodė vargingą Kristijono padėjimą ir prašė karaliaus, sergėti vyskupo reikalus ir ginti jį nuo priešginių, nės vyskupas, budamas varge ir pavojuje, negalėsęs pildyti savo darbą ir priderančiai sėti krikščionišką sėklą. Karalius turbūt neapleisdavo vyskupo ir laikė jį kiek galėdamas savo globoje, bet nevisados spėdavo suteikti reikalingą pagalbą. Žemaičiai mažai teklause karaliaus ir. atsitikus gerai progai, plėšė ir novyjo krikščionius. Nemažai buvo tam kalti zokoninkai, kurie pagal savo paprotį manė užversti ant žemaičių kartu su krikštu ir vergystę, bet sutiko stiprią atspirti.

9.

Totorių užplaukimas ir karas su Danielium.

Pavaldžius Mindaugui Polocko kunigaikštystę baltrusių krašte ir juodrusių šalį, Lietuva susidurė pagal Dnieprą su rusų kunigaikštystėmis, totorių užimtomis. Visa pietinė ir rytinė Rusija buvo jų pavaldyta ir rusų kunigaikščiai, kurie dar užsiliko savo tėviškėse, turėjo pasiduoti totoriams ir mokėti jiems donį. Tarp kitų ir Volynijos bei Galicijos kunigaikštis Danielius buvo priverstas pripažinti totorių vyriausybę.

Lietuva ikišiol dar nematė tų baisių ateivių. Bet nuo 1256 m., kada Mindaugis išleido savo kariumenę prieš Černigovo kunigaikštį, totorių klausanti, šie ėmė skersuoti ant Lietuvos, o 1257 m. karalius vėl užrustino juos. Tais metais kariavo su jais Danielius. Mindaugis, norėdamas sušelpiti savo kaimyną, siuntė Danieliui talkon jo sunų Romaną, kurs pagal santaiką, kaip sakyta buvo, pasiliko juodrusių kunigaikščių ir pripažino Lietuvos viršininkystę. Buvo sutarta, idant Danieliaus ir Mindaugio kariumenės susitiktų Volynijoje, ties Zviagelio miestu, ir suvienytomis spēkomis mėgintų užimti tą miestą. Danielius pribuvo pas Zviagelį su gražia kariumene ir laukė nekuri laiką Romano su lietuviais. Greitai nesulaukdamas, pradėjo vienas kovą, užėmė miestą ir sudegino; pasiėmęs su savim gyventojus kaipo kariškus nelaisvius ir jų lobį grįžo atgal. Netrukus atėjo lietuviai ir rado tiktai nedėgulus. Pagal paprotį anos gadynės, kareivis, eidamas į karę, turėjo viltį pelnyti gerą lobį nuo priešininko. Apsirikę šiame karte, lietuviai balsiai kaltino Danielių ir jo sunų Romaną; gal prisidėjo čionai ir tautiška neapykanta lietuvių link rusų. Romanas, matydamas lietuvių rustaujant, pasiėmė mažą kareivių burį, turbūt pri-lankius jam rusus, ir ėjo toliaus pas tėvą, o lietuviai po Širvido vadovyse grįžo namon. Lucko apygardėje, kur lietuviai ėmė plėšti kraštą, užklupo juos netikėtai Danieliaus siųstas pulkas ir pamušė. Lietuviai pagrižo namon su tuščiomis rankomis, bet ir Romanui daugiaus nebelemta buvo valdyti juodrusius. Karalius paskyrė Naujapilį Tautvilai, o už metų, pagrižus Vaišilai iš kelionės, pavedė jam vėl valdyti juodrusių šalį. Dėl tos priežasties sandara tarp Lietuvos ir Volynijos suiro ir karas prasidėjo iš naujo. Danielius davė Romanui kariumenę atsiimti Naujapilį, o 1258 m., užplaukus totoriams Lietuvą, atėjo ir patsai sušelpiti kovoje sunų.

Totoriai užplaukė Lietuvą visiškai netikėtai žiemos laike nuo 1258 ant 1259 metų. Mindaugis, nelaukdamas tokio pikto priešininko, pasiuntė vieną kariumenę prieš Smolensko

kunigaikštį, kitą prieš patį totorių įsiveržimą į Naugardo viešpatystę, o trečia kovojė juodrusių krašte su Romanu. Totorių vadas Burondajas, traukdamas į Lietuvą, liepė apreikšti Danieliui, juog einąs prieš lietuvius ir jei esąs, tarnas, tegul prisidės prie jo. Danielius patsai nėjo, nės buvo gėda tarnauti piktam totorių vadui, bet išleido savo brolių Bazilį su didžia kariumene. Tokiu būdu užplaukė neprisitačiusią Lietuvą netik totorių minios, bet vienkart užpuolė ją ir Danieliaus pulkai. Mindaugis, neturėdamas sutaisytos kariumenės, negalėjo užstoti užpuolikams kelio ir traukė į gilumą viešpatystės. Ar atsitiko kokios mušys ir kur, metrašiai nepaliko žinios. Reikia manyti, kad Mindaugis, kiek spėdamas ir išsigalėdamas, gynė pilis, o rasi ir atvirame lauke statė atspirtį. Lietuva pasiliko baisiai totorių išplėsta; vieni gyventojai, kurie galėjo tvertis už ginklo, aplaistė krauju savo tėvynę, kiti, budami senatvėje arba kudi-kystėje, praužo nuo totorių rankos, o dar kiti kliuvo ir nelaisvę ir turėjo amžinai apleisti savo tėviškę.

Bazilis, eidamas su Danieliaus pulkais paskui totorius, plėšė ir griebė, kas pagriebiama buvo, nės menką tesutiko atspirtį; pavyjęs Burondają atidavė jam visą surinktą mantą ir buvo totorių vado pagirtas. Toliau kartu plėšė ir naikino pakeliui kraštą. Kur pirm stovėjo miestai, pilys, sodžiai, praėjus totoriams su rusais riogsojo nedėguliai ir pelenai. Lyvžemės ir Prūsų zokoninkus apėmė didi baimė, kada išgirdo apie trėmimą Lietuvos. Vokiečiai šaukė prie popiežiaus ir meldė, idant lieptų skelbti atlaidas tiems, kurie eitų į karžigę prieš totorius. Popiežius tikrai išklausė jų prašymo.

Iš vargingo Mindaugis padėjimo pasiskubino pasinaudoti Danielius. Išleisęs brolių Bazilį paskui Burondają, patsai iškeliavo į Juodrusius sušelpiti sunų Romaną, kovojantį prieš Vaišilą. Vilkaviškio miestas pasisėkė jam užimti. Paskui manė paimti ir Gardyną, vieną tvirtiausių Lietuvos miestų, bet menkas teturėdamas spēkas, nutarė palaukti iš namų pašalpos. Besirengiant jam į Gardyną, atėjo žinia, kad totoriai, perėję Nemuną, artinosi prie jo viešpatystės. Ap-turėjęs tokią žinią, Danielius grįžo namon.

Išsigrudus totoriams ir Danieliaus kariu-menės, Mindaugis laisvai atsiduso. Totoriai nors ir išplėšė iš Lietuvos daug turto, bet kaip atsigrūdę buvo, teip ir vėl išdumė, nepa-valdę nė vieno Lietuvos gabalo. Danielius teipo-gi ne daug pelnė iš karo; teisybė, užėmė Vilkaviškį, bet vienas miestas neilgam galėjo užsilaikyti jo rankose, pasilikus prie Lietuvos visai juodrusių šaliai. Andra praužė, įkirtus Lietuvai skaudžią žaisdą; jos sunus daug nukentėjo ir daug kraujo pralėjo, bet neprastojo brangiausio turto, laisvės.

10.

Mušis pas Durbės ežerą ir suirimas sandaros su zokonu.

Sandara, Mindaugio padaryta su zokonu per krikštynas, buvo ligšiol užlaikoma abiejų pusių. Karalius turėjo iš tos sandaros nemažą naudą. Jam prisėjo vesti ilgus karus su už-rubežiniais priešininkais ir su didžiu vargu apsiginti nuo jų. Todėl sandara su zokonu buvo reikalinga, nės davė ramumą iš tos pusės. Pradžioje 1257 m., pastojus Burhard'ui Lyvžemės mistru, sandara buvo atnaujinta. Bur-hard'as atsiuntė karaliui puikias dovanas, primin-damas jam senąją prietelystę. Mindaugis raštu dėkavojo už dovanas ir nuo savęs apdo-vanojo mistrą.

Su vis kitioniškai dėjos tarp žemaičių ir zokonu. Zokoninkai rupinos užimti užrašytus jiems valsčius, o žemaičiai ir girdėti nenorėjo apie naujus valdonus. Kilo kovos, kuriose žemaičiai parodė didį narsumą ir vikrumą. Zokoninkai įkurė Klaipėdoje tvirtą pilį greičiaus prispirti žemaičius pasiduoti ir, prisėjus reikalui, lengviaus apsiginti nuo jų. Krislu akyse buvo žemaičiams ta pilis. Ne kartą mėgino jie už-imti Klaipėdos pilį, bet vis nelaimingai. Kova traukėsi su įnirtimu, tiktai nuo 1257 iki 1259 m. buvo padarytas pertrukis ant dviejų metų.

Praėjus dvejim metam pakajaus, 1259 m., žemaičiai nutarė eiti į Kuršžemę. Zokoninkai iš arčiausių pilių, Kuldigos ir Klaipėdos, dasižinoję apie žemaičių užmanymą, pasirupino surinkti kariumėnę iš vokiečių ir kuršų už-stoti žemaičiams keli. Ties Šatais zokoninkai sutiko žemaičius ir klupo ant jų. Žemaičiai gynėsi narsiai ir paveikė priešininkus. Mušyje krito 33 zokoninkai, neskaitant prastųjų kareivių. Žemaičiams teko arkliai, ginklai ir šėip mantos. Vyskupas Kristijonas persitikirino po tai mušiai, kad zokoninkai neišsigalės apginti jo nuo stabmeldžių ir išsikėlė iš žemaičių.

Zokoninkai vienok nemanė apleisti žemaičius. Pilis už pilies dygo pavestame jiems krašte. Po mušies ties Šatais mistras Burhard'as pa-statė ant Nemuno Karšuvos pilį. Įkurimas tos pilies labai įnirtino ir sujudino žemaičius. Nesitikėdami pilies paimti, jie ties Karšuva įtaisė savo lygiai tvirtą pilį ir pastatė joje stiprų kareivių pulką. Vokiečiams pilyje prisėjo striukai, nė dieną, nė naktį žemaičiai nedavė jiems atsilisio. Mistras Burhard'as skubiai taisė kariumėnę išgelbėti Karšuvos pilį ir nubausti žemaičius. Pagal jo prisakymąėjo kareivių pulkai iš Lyvžemės, Kuršžemės ir net tolymi Estai skubino pašalpon. Buvo pakviesti talkon ir Prūsų zokoninkai, kryževiai, ir jų maršalka Botelis išjojo į žemaičius su gražia kariumene. Tokiu būdu prie Karšuvos artinos dvi kariumeni, nuo žiemų kardininkai ir nuo

pietų kryživiai. Žemaičiai numanė neišsigalėsę pilyje atsiturėti prieš didžią vokiečių galybę, bet nenusiminė. Budami drąsesni atvirame lauke, pasiėmė iš pilies apginėjus ir išėjo į Kuršumą. Pakeliui smarkiai naikino kuršų šalį: plėšė ir degino sodžius, varė į nelaisvę moteris ir vaikus kuršų, kurie išėjo su zokoninkais į karą. Išgirdę apie plėšimą Kuršumės, mistras Burhardas ir maršalka Botelis su visomis savo spėkomis išėjo paskui žemaičius. Kuršumėje pas Durbės ežerą sutiko vokiečiai žemaičius ir čionai ant lygaus, plataus lauko, netoli Durbės pilies, 13 d. liepos 1260 m. susikirto priešininkai. Prieš mušį kuršai prašė vokiečių, idant, pasisekus paveikti žemaičius, būtų sugrąžinti jiems moters ir vaikai, kurie pateko į nelaisvę. Vienok vokiečiai nelygo, sakydami, juog pagal karišką paprotį grobis turis tam prigulėti, kas jį kovoje igysęs. Kuršai paslėpė širdyse savo kerštą. Prasidėjus mušiai, kovojo vikriai vieni ir kiti. Pačiame karštame laike kuršai apleidžia vokiečių eilias ir puola ant jų. Sekdami kuršus traukiasi nuo vokiečių estai ir daugumas prūsų ir suima savo valdonus iš užpakalio. Vokiečiai nors suspausti iš dviejų pusių greitai nepadidavė. Jie turėjo geresnius ginklus ir geriaus žinojo karišką amatą ne kaip lietuviškos gentys, todėl ir mušis tempės dar ilgai. Bet kertami iš dviejų pusių turėjo pralaimėti. Krito narsus mistras Burhard'as ir prūsų maršalka Botel'is, žuvo 150 vienu zokoninkų, kurie budavo perdėtiniais arba aficierais prastųjų kareivių. Kritus pirmiems vadams, eilios vokiečių susimaišė ir kareivius apėmė baimė. Metrašis sako, juog sumišimas ir persigandimas krikščionių buvęs teis didis, kad trys arba keturi žemaičiai guldė šimtą priešininkų. Kaip vilkas, įpuolęs į avinų kaimenė, drasko juos, nerasdamas nė jokios atspirties, taip žemaičiai kapojo nusiminusius vokiečius. Katrie spėjo, gelbėjosi pasislėpdami giriose arba lieknuose, bet ir čionai nevisiems lemta buvę išsprukti iš žemaičių rankų. Linksmus, su didžių grobiu grįžo žemaičiai namon.

Durbės mušis padarė svarbią atmainą padėjime abiejų zokonų ir Mindaugio. Ji atnešė daug pragaisties kaip Lyvžemės, taip ir Prūsų zokoninkams. Kardinkams prisėjo visiškai išsigabenti iš Žemaičių, tik viena Klaipėdos pilis užsiliko jų rankose; teipo-gi Kuršumėje pasisekė jiems užsiturėti tik Kuldigos pilyje, iš visų kitų išvyjo juos kuršai. Prusai, matydami vokiečius pasilpus, stojo geroje sutartyje prieš savo vargintojus ir tvėrės už ginklo, išžudė ateivius ir padarė galą zokono valdžiai, taip kad nors trumpam laikui susigrąžino senąją laisvę. Visą 15 metų prisėjo kovoti kryživiams pakol vėl nepavaldė atpuolusius kraštus.

Mindaugio padėjimus link zokono teip-gi persimainė po Durbės mušui, žemaičiai, paveikę zokoninkus, gavo didesnę drąsą ir užmanė persergėti karalių jo darbuose. Netrukus po mušio jie išsiuntė pas Mindaugį pasiuntinius po vadovystę Trainaičio, rytinių Žemaičių kunigaikščio. Pasiuntiniai prašė karaliaus atsitraukti nuo santaikos su zokonu, nužudyti vokiečius, esančius Lietuvoje ir mesti krikščionystę. Trainaitis patvirtino žemaičių prašymą, nurodydamas, kad pavaldžius vokiečiams žemaičius, galėsęs atitikti tas pats likimas ir Lietuvą, o jeigu karalius laikysės žemaičių, rasęs juose tikruosius tarnus ir padėtojus; prie žemaičių prisidėję, tikrino Trainaitis, latviai ir lyvai, pasirodžius pas juos karaliui su kariuomene, nės jie nenoroms klausą zokono valdžios. Pasiuntiniai prikalbinėjo ir tikrino, geruoju ir net piktuoju reikalavo nuo Mindaugio išpildymo savo prašymų.

Teisingi buvo žemaičių reikalavimai. Gana aiškiai buvo matomi zokono norai ir darbai ir tikrai nurodė Trainaitis, juog tekus žemaičiams į zokoninkų rankas, atsirastų ir Lietuva didžiame pavojuje. Trainaitis, sunus Erdvilas ir karaliaus sesers, budamas kunigaikščiu rytinių Žemaičių, suvienijo po Durbės mušiu visus žemaičius po savo valdžia, prietam klausė jo kuršai, žemgaliai ir tuli prusai, taip kad galybė jo buvo didoka. Jei karalius būtų susitaręs ir susidėjęs su Trainaičiu, visomis spėkomis sušėlęs drąsiai pakilusius tausiečius latvius ir prusus ir paėmęs juos po savo valdžia, beabėjonės būtų vokiečiams prisėję išsigabenti iš Kuršumės ir rytinių Prūsų. Bet karalius svyravo savo mislise ir darbuose. Nuo krikščionystės jis, teisybė, neatsisakė, bet prieš karžigę į Lyvžemę davė aukas ir seniems dievaičiams. Sandara su Lyvžemės zokonu kaštavojo brangiai ir jei ikišiol buvo ji šiek-tiek naudinga, tai dabar, nupuolus zokonui nuo savo galybės, ji neturėjo nė jokio svarbumo; Mindaugis-gi, nors pradėjo su kardinkais kovą, bet menkai ir neilgai vedė tą kovą. Žemaičius, kurie tvirtai laikės stadmeldystės ir kardinkus turėjo už savo pikčiausius priešininkus, karalius spaudė ligšiol ir silpnino, jis dovanojo didį plotą jų šalies zokonui ir vyskupui. Dabar, kada tėvynės labas reikalavo susitarti su jais ir širdingai susitarti prieš pavojingiausią priešininką, karaliui sunku buvo tai padaryti. Kadangi pavojinga dabar buvo Mindaugini nesitaikinti su tokiais galingu kunigaikščiu kaip Trainaitis, tai jis veikė pagal žemaičių norą ir reikalavimą.

Zokoninkas Sivertas, kurs gyveno prie karaliaus dvaro, buvo išsiųstas į Rygą, visi zokono pavaldiniai, esantieji Lietuvoje, buvo sumiti ir sumesti į kalinius, o kiti, reikalaujant žemaičiams, nužudyti. Pagal Trainaičio rodą

buvo nutarta pradėti karą su vokiečiais. Prieš karą Mindaugis išleido pasiuntinius į Naugardą, kviešti naugardiečius talkon. Naugardo kunigaikštis Aleksandras Nėvskis sutiko prisidėti prie karės, nės kardininkai kaipo nedori kaimynai spėjo ir naugardiečiams padaryti nemaž pragaisties. Su Naugardo pasiuntiniais, pribuvusiais į Lietuvą, Mindaugis susitarė, išvien stoti į kovą prieš kardininkus.

Sutartis su Naugardu buvo atlikta pavasaryje 1262 m., o vasaroje tų pačių metų išėjo Mindaugis su lietuviais ir Trainaičiu su žemaičiais į Lyvžemę. Perėję Dauguvą, traukė link Vendės miesto, kurs pagal nutarimą su naugardiečiais turėjo būti kartu apgultas ir atimtas nuo zokoninkų. Bet naugardiečiai pasivėlino ateiti, o latviai ir lyvai neprisidėjo prie lietuvių prieš vokiečius, kaip Trainaitis buvo tikrinęs. Zokoninkai rasi spėjo jau atšaldinti juose tą karštą meilę tėvynės ir laisvės, kuri teip puikiai buvo apsireiškus po Durbės mušiu. Mindaugis nieko neveikęs skubiai grįžo atgal, tartum ko bijodamas. Dar tais pačiais metais karalius siuntė dvi kariumeni prieš savo priešininkus. Viena išėjo į Mozurus nukoroti jų kunigaikštį Ziemavitą už užpuolimą Lietuvos praėjusiais metais ir davimą pašalpos vokiečiams. Lietuviai giriomis netikėtai išgrudo į Mozurus ir baisiai išplėšė kraštą. Ziemavitas paguldė kovoje galvą, o jo sunus Konradas kliuvo į nelaisvę, iš kurios tik už metų išsipirko. Kita kariumenė iškelia po vadovystę Polocko kunigaikščio Tautvilas į Lyvžemę ir pakeliui susivienijo su naugardiečiais. Dorpatas miestas buvo užimtas ir sudegintas, bet pilis pasiliko zokoninkų rankose. Lietuviai pelnė tik gerą grobį.

Prasidėjus karui tarp Mindaugio ir Lyvžemės zokono, vokiečiai pasiskubino apšaukti Lietuvos karalių per atskaloną. Vienok tas zokoninkų apskelbimas buvo neteisingas ir jiems tik rūpėjo sutepti karalių akyse Europos gyventojų. Mindaugis paskyrė savo ipėdiniu, kaip minėjome, ne vyresnįjį suną Vaišilą, išpažintoją stačiatikystės, o vidutinį Rukelį, kurs kartu su juo buvo priėmęs katalikystę ir prie tėvo galvos apvainikuotas. Iš to matyti, kad Mindaugis netik iki galo savo gyvenimo manė pasilikti krikščioniui, bet rupinosi ir po savo galvai užtikrinti buvį naujam tikėjimui. Teisybė, katalikystė pamaži platinosi po Lietuvą, bet kitoniškai ir buti negalėjo tarp gyventojų nuo senovės prisirišusių prie stambeldystės. Krikščionystė kaip ir kiekvienas naujas įstatymas reikalavo daug ilgesnio laiko nekaip kokia dešimtis metų, pakol gyventojai būtų susipažinę su ja ir pripratę prie jos. Nors Lietuvos vyskupas Kristijonas išsikėlė 1259 m. iš savo vyskupystės, bet dvasiškijie, kunigai ir zokoninkai, gyveno

karaliaus dvare iki jo mirties. Tai-gi beabejonės Mindaugis ir po suirimiui sandaros su zokonu pasiliko krikščioniui. Zokoninkai-gi iš apskelbimo Mindaugio atskalonu turėjo sau naudą, nės tame karte buvo jiems užtikrinta pašalpa nuo vakarinės Europos, o kovodami prieš karalių kataliką būtų galėję ir nesulaukti kryžkeleivių.

Po sugrįžimui iš Lyvžemės karalius pyko ant Trainaičio ir išmėtinėjo jam, kam tikrino, kad latviai ir lyvai prisidėję prie lietuvių prieš vokiečius. Karalienė Morta rodyjo vyrui atsitraukti nuo Trainaičio ir vėl susiartinti su mistru. „Atsigrežiau nuo zokono ir užrustinau mistrą — atsakė karalius — pervėlai klausyti tavo rodos“. Jei teip ir išsitarė Mindaugis, bet veikė kitaip, nuo 1262 m. jis daugias nebesikšio į karą tarp žemaičių ir zokono. Matyti, karaliui truko senatvėje to mintrumo ir veiklumo, kurie matomi yra jo jaunystės darbuose. Jo dvasioje ėjo kova ir jis todėl svyravo savo darbuose. Tas Mindaugio svyravimas prapuldė jį.

Vikrus žemaičiai kovojo vieni su zokoninkais. Dar 1262 m., vienkart su karžige į Mozurus, Trainaitis buvo siuntęs dvi kariumeni į Prusus sušelpiti juos prieš kryževius, o pradžioje 1263 m. jis iškelia vėl į Lyvžemę ir smarkiai naikino kraštą. Parnavos miestas pasiliko išplėštas ir su žeme sulygintas. Nuo Parnavos traukė iki Dauguvos įtakiui, plėsdamas ir degindamas viską pakeliui. Mistras Verner'is, bijodamas, kad žemaičiai neapsiaustų Rygos, pasiskubino surinkti ir išsiųsti prieš juos kariumenę. Diemente, kur vokiečiai apsistojo, radę nuo prigimties tvirtą vietą, Trainaitis užklupo juos nakties mete, pastikėjęs užtikęs priešininkus neprisitaisiusius ir iškiręs. Bet vokiečiai sergėjos ir atsigynė. Žemaičiai pagrįžo atgal, parsinešdami daug visokios mantos. Pro Rygą praėjo pro šalį, neužkabindami miesto, nės neturėjo tam tikrų prietaisų, idant būtų drisę apgulti tvirtai įtaisytą miestą. Tuo išplėsimu Lyvžemės ir pasibaigė šiame karte kova su zokoninkais.

11.

Mindaugio mirtis.

Pagrįžęs iš Lyvžemės karalius, kaip sakėme, rustavo ant Trainaičio už neprisidėjimą latvių ir lyvų prie karo prieš zokoninkus. Nuo to laiko bičiulystė tarp jų atšalo. Trainaičio širdyje išdygo neapykanta prieš karalių ir ta neapykanta turėjo augti, nės Mindaugis nebesidėjo daugias prie žemaičių prieš vokiečius. Karalius užsitraukė ant savęs rustybę Trainaičio ir žemaičių, o jeigu atmisime, kad ir tuli Lietuvos kunigaikščiai nelinko prie Mindaugio

dėl jo šiurkščios valdžios, tai ir menkas atsitikimas galėjo pakelti maištą.

Pradžioje 1263 m. pasimirė karalienė Morta, kurią karalius labai mylėjo. Gailestis karaliaus buvo didis. Karalienė mirdama rodyjo vyrui pakviesti jos seserį, kuri buvo ištekęs už Alšėnų kunigaikščio Daumanto, ir prašyti jos, idant apsiimtų auginti vaikus. Mindaugis išpildė mirusios norą. Kunigaikštienė Daumantienė apsigyveno karaliaus dvare, Daumantui labai nepatiko žmonos pasilikimas pas Mindaugį ir jis užmanė atkeršyti karaliui. Patsai, budamas menku kunigaikščiu, nedrįso vienas pradėti kovos su karalium ir jieškojo talkininko. Žemaičiuose, Trainaityje jis rado tvirtą padėtoją. Abiejų buvo nutarta pakelti prieš karalių maištą. Sutarėjai laikė nusprendimą didžioje paslapytėje ir laukė tik atitinkančios valandos.

Rudenyje 1263 m. karalius, nesitikėdamas nieko pikto, išsiuntė visą savo kariumenę už Dniepro prieš Briausko kunigaikštį, pasilikęs Lietuvoje tik nedidį kareivių skyrį. Daumantas teipo-gi išėjo į karą su savo kareiviais, bet kelionėje atsiskyrė nuo kariumenės ir skubiai pagrižo atgal, eidamas tiesiai į Žemaičius, kur Trainaitis taisės prie maišto. Vienkart krito ant Lietuvos dvi sunkios nelaimės: už Dniepro Briausko kunigaikštis pamušė Lietuvos kariumenę, o netoli Dauguvos, juodojoje girioje, karalius paguldė savo galvą po žudytojo kardą.

Pribuvus Daumantui pas Trainaitį, abudu kerštininku išgrudo iš Žemaičių į Lietuvą. Mindaugiui, pasilikusiam prie savęs mažą kareivių skaitlių, truko spėkos atsiginti ir jis turėjo bėgti nuo maištininkų. Netoli Dauguvos, pas Eglinę, kerštininkai pavyjo karalių. Daumantui užtėjo gėdos pakelti kardą prieš karalių senelį, turintį apie 70 metų amžių, ir nukirsti jį. Kartu su karaliumi krito ir du jaunesniojo jo sunu, Rukelis, ipėdinis Lietuvos sosto, ir Repeika.

Teip, nuo rankos piktų kerštininkų pasimirė pirmasis didysis Lietuvos kunigaikštis ir karalius, vyras gana išmintingas, darbštus ir kantrus, pasimirė kataliku, išpažintoju krikščionystės. Popiežius Klementas IV penktnose metuose po Mindaugio pasimirimui rašė čekų karaliui Ottokarui II, kad Lietuvoje, pražuvus Mindaugiui per nekurius piktadėjus, krikščionystė pranykus ir prašė, idant pasirūpintų pasodinti ant Lietuvos sosto vėl karalių kataliką; jis nieko daugiau negeidžias, kaip tik sugrąžinti Lietuvoje tokį pat valdymą, koksai buvęs prie garbingos atminties karaliaus Mindaugio. Tai-gi Mindaugis savo kraujų tartum užvirtino darbus savo, nuo kurių neatsisakė per visą savo gyvenimą, nors jis gal ir daugiau labo būtų padaręs sau ir savo tėvynei, jei būtų neišsileidęs į arčią bičiulystę su nedorais zokoninkais. Su

didžiu rupeščiu jis įtaisė Lietuvoje vienvaldystę ir išlaikė naują valdymo būdą iki savo galo, atremdamas visus kunigaikščių prieštaravimus. Priėmimu katalikystės jis norėjo sulyginti Lietuvą su kitomis Europos viešpatystėmis. Ant Lietuvos laimės Mindaugis gyveno ir valdė gana ilgai ir jo darbai, su prakaitu dirbti, nepasiliko be vaisiaus po jo galvos. Lietuviai priprato prie vienvaldystės ir tas valdymo būdas įleidė jų nuomanėse gilią šaknis ir sutvėrė iš mūsų tėvynės galingą viešpatystę. Tik katalikystės neišsigalėjo karalius prigyndinti lietuvių širdyse su tokiau pat pasisekimu, nės ir laikas buvo pertrumpas ir stabmeldžių priešgynystė pavertė visus jo rupeščius į nieką. Kartu su karaliumi užbaigė ir krikščionystė Lietuvoje savo gyvenimą; kerštininkai nužudė ir jo sunus katalikus, idant naujas tikėjimas nerastų Lietuvoje tvirtų užtarytojų. Po Mindaugio galvos, užžengus ant sosto Trainaičiui, visi dvasiškiojie, kurie dar buvo užsilikę Lietuvoje, turėjo išsigabenti ir krikščionystei užsidarė į Lietuvą duryš ant šimto su viršum metų. Vienok ir priėminas per Mindaugį krikšto pagal išpažinimą katalikų bažnyčios nepasiliko be žymės, karalius tuo savo žingsniu parodė lietuviams keli, kur jieškoti mokslo ir šviesos, ar vakaruose, pas katalikus Europos gyventojus, ar rytuose pas stačiatikius rusus. Užtat sutvėrimas Lietuvos viešpatystės yra jo darbas. Jis netik įtaisė vienvaldystę, bet pavaldimu baltrusių ir juodrusių padidino Lietuvos rubežius tiek, kad ji galėjo būti galinga viešpatyste. Tuo savo darbu Mindaugis užsipelnė mūsų tėvynės istorijoje garbę sutvėrtojo Lietuvos viešpatystės ir užtai turime paskirti jam vietą tarp garsiausių ir garbingiausių mūsų kunigaikščių.

20 spalį 1898 m.

Mykolaitis.

Korespondencijos.

Suvalkų gub. Vilkaviškio pav. Nubaustas. Pernai vasarą Virbalio žemskių starša Kemeraitis, ubagaudamas po valsčių, ir nuvažiavęs į *Lauckaimio* kaimą (Kybartų val.) pas ukininką *Juozą Kurą* prašė, idant prikraitų jo arkliui vežimą dobių ant žiemos; tas žmogus nedaug dobių turėdamas atsisakė. Žemskiui tai labai nepatiko ir neilgai trukus, kitąkart atsilankė jau drauge su šaltysium įeškot neva muškietos. Muškietos nerado, bet rado *porą senų kalendorių*, išsinešė ir pristatė viršininkui. Juozas Kuras buvo šauktas ant tyrinėjimo į Vilkaviškį ir už pusės metų po tyrinėjimui parėjo nusprendimas *atsėdėti 9 paras* prie valsčiaus raštinčios.

Žemskis Kemeraitis dabar perkeltas į Vištytį. Vištytiečiai, saugokitės to šunelio, kad ir jus ne įkštų!

— Prieš Zolinę subatoj Lauckaimio kaime tapo prilipinti atsišaukimai „*Broliai ir Sesers*“ ant gluosnių šale kelio, ant tilto ir kitur, kur tik galėjo prilipt, ir ragino visus nepasiduot maskoliams. Nedėlio žmonės, eidami į bažnyčią daugelis juos skaitė. Neišmaneliai kitas popieras nulupinėjo, bet liko da ir maskoliams darbo. Panedėlyje atvyko maskolpalaikiai, ale darbas ėjo labai pamaži (matyt klijus smagiai lipo), nulupt negalėjo, turėjo krapštyt su peiliais, su kaltais ir tt.; kur buvo maži medeliai, tai tuos visai nupjovė ir prisidėję vežimą visokių strampų išvažiavo sau. Ar neverta butų pasiskusti vyresniems už sudarkymą medžių, nės valdžia liepia medžius sodyt šalimis kelio.

Kalvarijos pav. (*Neišmintinga vyskupo roda*). Seinų vyskupas, atlaukydamas *Liudvinaro* parapiją, per pamokslą barė žmones už skaitymą lietuviškų knygų prieš tikėjimiškos italpos ir rodyjo pirmiaus pasiklausti vietinio klebono, ar verta skaityti. Bet vyskupas pamiršo pasakyti apie tai, ar galima užtikėti tokiuose dalykuose mus klebonui. Jug mes parapijonys gana gerai žinome, koks yra priešas lietuvių mus klebonas. Gana butų parodyti jam nors vieną lietuvišką knygutę, idant jau kitą dieną užpultu jau visa gauja žandarų. Ak kankinimas kalėjime ir išsiuntimas į Maskoliją ukininko Akelio tai vis darbas mus klebono drauge su kitais išgamais. Kaip džiaugėsi mus klebonas iš barbariškų darbų žandaro Vonsiackio! Barbariškas kankinimas lietuvių kalėjimuose ir paskui išsiuntimas į Maskoliją taipogi atnešė ne mažai džiaugsmo mus traicei išgamų: Klebonui, Aleksai ir Kriščiūnui. Ant galo reikia pasakyti, kad klebonas kalbina žmones nesimelsti ant lietuviškų maldaknygių, dėlto kad tos yra uždraustos maskolių valdžios. Per pamokslą jis mokina: „Kas neklauso karalius, tas neklauso nei Dievo“. Toks apsėjimas klebono aiškiai parodo jo dvasią.

Tokiu būdu vyskupas mums patiems rodyja pasiduoti į rankas žandarų tarno.

Jug ir pačiam vyskupui parapijonys davė suprasti apie pasiėgimus mus klebono, kelis kart prašydami duoti jiems kitą kleboną.

Tegul-gi žino mus vyskupas, koks yra jo apielinėję klebonas ir neduoda mums daugiaus tokių rodų, kurios mus veda tiesiog į kalinį už tėvų kalbą ir tikėjimą. *Kaimetis.*

Senapilės pav. *Pakuonis (Nubausti).* Čionai turiu pranešti „U-ko“, skaitytojams apie pasekmes kratų, padarytų pereituose 1898 metus pas krautuvės savininką A. Bajoraitį ir pas vikarijų kun. J. Šmulskį. Pas pirmutinį, kaip jau buvo rašyta, buvo rasta apščiai lietuviškų maldaknygių, o pas antrą vien lietuviškai rašyti pamokslai, kuriuos peržiūrėję žandariai netrukus atgal sugrąžino.

25 d. liepos parėjo A. Bajoraičiui ištarmė: *atsėdėti tris mėnesius Kalvarijos kalėjime ir vienus metus išeiti ant „poselenijos“* į kitą gminą ir buti po priežiūra policijos.

Kun. J. Šmulskiiui kartu parėjo žinia apie išvalnyimą jo nuo bausmės pagal malonę (po milosti.) Nikolajaus II. Bet štai 1 rugsėjo kun. Šmulskis gauna antrą žinią, kad jis iki 8 rugsėjo pasirinktu sau vietą *ant dviejų metų Maskolijos gubernijoje*.

Apie kun. J. Šmulskį dvasia galima sakyti, juog jis geras buvo kunigas, nenuilstantis niekad pildyme savo dvasiškų prideryšių, mylėtojas savo prigimtos lietuviškos kalbos. Nors per judošius „denunciėjus“ pasiliko išduotu į nagus despoto ir tik keturis metus kuvo Pakuonuos, bet jis daug darė gero ir paliko apie savę gerą atmintį, 7 d. rugsėjo skaitlingas buris parapijonų su pilnoms akims ašarų, su širdingu gailėsčiu susirinko atsiveikt su savo dvasišku tėvu. Mergaitės subėgo su pundais žolynų ir barstė kelių su tais žolynais. Tokiu būdu išlydėjom mes savo mylimą tėvą, kuris teip-gi apsiplėdė ašaromis palikdamas savo tėvynę ir mylimus tėvynainius. Kunigas Š. apsirinko sau vietą Odesoje, prie pat juodųjų marių.

Važiuiok su Dievu, mes geras tėve, o mes apie tavę turėsim kuogeriausią atmintį. Mus Bukota prie šito atsiveikinimo nė akių nerodė. Nesenei tapo padarytas parapijos susirinkimas, ant kurio sutarta siųst prašyma pas carą, idant jis išvalnytų kun. Š. Susirinko žmonės net iš kitų parapijų ir pasirašiusių ant prašymo buvo suvirš tris šimtai. Kaip nusidoos toliau nepamiršiu pranešt „U-ko“ skaitytojams.

S. Padangių.

Pilviškiai (Marijampolės pav.) Prokuroras ir piemuo. 16 d. rugsėjo vėl šaukė Baltusius piemenį ant „sledstvos“, apie kurį jau kartą buvo rašyta „Uk-ke“. Mat, atsitikus kratai pas Baltusį, tasai piemenukas apie tai nurašė savo broliui, tarnaujančiam, karumenėje; pas aną-gi tarpą žandarai padarė kratą ir rado minėtąją tą laišką, kame buvo rašyta, juog pas Baltusį buvo krata, krėsti atvažiavo net vienuolika žandarų. Teipo-gi buvo parašyta, juog nuo Tilčių iki pat Pilviškių buvo prilipinėta prie gluosnių atsišaukimai. Užtatai-gi prokuroras ir klausinėjo to piemenuko apie tai: „To kodėl tu rašei tu gromatu? To kam tu davei žinot, kad Baltusis areštavotas? To kam tu rašei, kad no Tilčius iki Pilviškius buvo tų popierių?“ Piemenukas atsakė: „kad brolis prašo atleisti naujienų — tai dėlto rašiau“. „O kodėl pasi-vėlinai ateiti ant „sledstvos“? toliaus klausė prokuroras. „Kad reikėjo kiaulės ganyti, ir pakol nepriganiau, tai negalėjau eiti“, drąsiai atsakė piemenukas. „Nu, to pasirašyk“, pagalias tarė prokuroras. „Nesirašysiu, nės ne-

žinau, kas parašyta“, atsakė piem., ir nesirašė. Tai-gi matote, jau nė mūsų piemens nebijo ir neklauso maskoliškų prokurorų: mat, jie augščiaus stato ganyką kiaulių, nekaip prokuroro „sleđstrą“, nės pirma kiaules prisiganė, o paskui išpildė valią prokuroro, per ką ir pasi-vėlino.

V-kietis.

Pilviškiai. Pasirodžius atsišaukimams 2 dieną Sekminių, — neprošali paminėti apie Pilviškių vaitą Barniškį, kuris pamatęs prilipintą atsišaukimą ant tilto bajiero netoli savo namų, tuojaus su dideliu karščiu nulupo jį ir nusiuntė į Senapilę pas žandarų viršininką, o kaip anuos metuos pasirodė atsišaukimai, tai tiesiog sakė, juog tai Baltusis lipina, teip ir šimet ant jo spėjo; gal ir tas jo liežuvis daug prisidėjo prie kitų judošių?

E. Draugas.

Pilviškiai. Po Baltramiejaus jomarkui iš nakties rado netoli miestelio pusgyvį žmogų, kuris tą pačią dieną pasimirė. Pagal rastus ženklus ant to žmogaus matyt buvo, juog jį užmušė, nės galvos kiaušas buvo sutrupinta ir šalia jo rasta kuolas. Sako, jisai per jomarką parsidavęs kumelaite, vienok pinigų nė skatiko pas jį jau nebebuvo. Kas per plėšikai jį nužudė, tai dar lygšiolai nežinia, bet tyrinėjimas apie tai eina, ir, turbūt, žmogžudžiai išeis ir viršų. Tasai žmogus vadinasi Dubininkas iš kaimo Paluobių Griškabudžio valsčiaus. Pasakoja, buk jisai iki išnaktį gėręs ir visai girtas išėjęs namon; — tai mat, koki degtinės vaisiai!

Vil.

Griškabudis (Naumiesčio par.). Barzdų kaimas (Griškabudžio valsčiaus) ir keletas aplinkinių kaimų pereitūs metus davė prašymą į Seinų vyskupą, idant pavelytų įsteigti Barzduose parapiją, kur dabartės yra tiktai koplyčia ir kapinynas, ir tas viskas priguli prie Griškabudžio parapijos. Jau keliolika metų tam atgal Barzdai buvo pasikilnyję čion daryti parapiją — net buvo pastatę kleboniją, — bet tam tikslui pavelyjimo negavo, tik skaudžiai išbarti savo prabaščiaus, sako, turėję pragerti tą naujai pastatytą busiančiam klebonui namą.

(Žinoma, pasielgė labai blogai, nės, gavus pavelyjimą, reiktų vėl statyti naujas namas klebonui). Teip metai po metų sau bėgo ir jiejei bepaliovos vis mąstė apie naują parapiją, rodos, laukdami progos vėl atnaujinti savo siekį; ir štai parėjus į Seinus naujam vyskupui vėl visi sujudo, suskato duoti prašymą į naująjį dvasišką globėją: keli vyrai leidosi į aplinkinius kaimus, rinkdami parašus ant prašymo, kas nori prisidėti prie steigimo naujos parapijos Barzduose. Apie šitą jų triusą tuojaus gandas durė į ausį Griškabudžio klebonui, kanauninkui Marmai. Kanauninkas už šitą darbą jų nė gyrė, nė peikė — rupin- kitės, sako, prašykite, vaikučiai, vyskupo ir be

abejonės jums pavelys atlikti užimtą darbą; nebeto daugumą susitikdamas gasdino, kad daug tas viskas kaštuosė, kad daugelis be šliurių likšė. Priegtam da netrukęs paleido „skalikus“ į Gražiškių kaimą ir jo apylinkę, kur teip-gi yra koplytelė ir kapinynas, kad gražiškietiai nesnaustų, teip-pat rupintusi apie įkurimą parapijos savo apylinkėje ir šiuokštu neprisidėtų prie Barzdų: „Barzdai, esą, jokiū budu negausė pavelyjimo, o Gražiškiai išviensyk, ir da-gi jisai pats pridėsės Gražiškiams ant to dalyko 500 rublių“. Gražiškiai gavę tokį malonų užkvietimą nuo savo kanauninko, kuris net ištiesia ant jų laimės tokią gausingą ranką, neapsileisdami savo kaimynais Barzdais (nės šitų kaimų laukai sueina ir nuo vienos koplyčios iki kitai apie du viorstu kelio) suėmė ruoštis prie darbo; su tikra vilčia prikalbinėjo aplinkinių kaimų gyventojus, rinko kuodaugiausiai parašų, kiekvienam atkartojų kanauninko brangius žodžius ir kiek galėdami draudė neprisidėti prie Barzdų, nės patsai kanauninkas sakęs, kad Barzdai negali gauti pavelyjimo ir liepęs apie tai visus persergėti, kad nebutų žmonėms bereikalingos turbacijos ir suviliojimo. Tai-gi nė Barzdai prie Gražiškių, nė Gražiškiai prie Barzdų nenorėjo prisidėti t.y. išvien kurti naują parapiją ar Barzduos ar Gražiškuose, bet užsimanė kiekvieni skyrium tą dalyką padaryti. Bet priežodis sako: „kur nėra vienybės — ten nėra pasisekimo“, — teip ir čionai atsitiko: ant prašymų, duotų į vyskupą paskyrium, žinoma, truko pastokavo reikalingo skaitliaus parašų, idant vienur ar kitur galima būtų steigti parapiją ir, turbūt, pertai vyskupas neatvertė ant jų prašymų priguliničią atidą, bet-gi tą dalyką perdavė Naumiesčio pralotui Olekai, idant teisingai viską ištirtų apie reikalaujančius naujų parapijų t. y. ar ištikro nori tie visi kaimai, ką paminėta ant prašymo ir kiek išviso gyventojų galėtų rasti, ką prigulis prie vienos ar kitos parapijos. Ši pavasari pralotas, atvykęs į Barzdus, šaukė pasirašiusius ant prašymo gyventojus, klausinėjo, ar tikrai nori naujos parapijos, kiekvieną smarkiai gasdino, kad daug busė darbo, vargo, kašto ir sakęs: „vaikeliai, neprasidėkite, neužimkite tų naujų „balamuctų“, kaip prigulėjote prie Griškabudžio parapijos, teip ir toliaus prigulėkite“. Gražiškiams, sako, pralotas iššyk pasakęs, kad parapijos negausė, o Barzdai da lygšiolai, turbūt, jokie tikro atsakymo negavo ir, žinoma, vis da tebesitiki. Jeigu Gražiškiai ir Barzdai būtų išvien darę parapiją vienur ar kitur, išvien padavę prašymą, tai be abejonės būtų apturėję nuo vyskupo pavelyjimą, nės pagal tai būtų pasidaręs atsakantis skaitlius gyventojų, kad galėtų kurti parapiją ir ilgainiui ją užlaikyti. Jug negalimas daiktas, kad Barzduose ir kartu Gražiškuose

butų parapijos, nės, kaip sakiau, koplyčios viena nuo kitos nėra nė už dviejų viorstų ir čion neišmintingas užgaidas ir neapsimislyjimas taip arti viena kitos statyti bažnyčias, priegtam kašto, kas teisybė, butų gana daug, ir tuomet, jeigu abeji išvien steigtų parapiją, kurios, žinoma, tai visai apylinkai užtektų; tik, mat, gaila, kad šiandien jiems neužtenka garbės ir negali jos pasidalinti: vieni ir kiti norėjo gauti viršų ir pertai nė vieni nelaimėjo, bet visas laimas teko tiktai kanauninkui Marmai, kuris apgriebė juos abejus savo menku gudrumu. Kodėl menku gudrumu, gal ne vienas paklaus? Atsakyti lengva: Gražiškiai tuotarpu parodė savo didelį kvailumą ir lengvatikystę; jūg jie jie keletas metų tam atgal jau buvo sukilę drauge su Miknaičių kaimu atsiskirti nuo Griškabudžio parap. ir prisidėti prie Pilviškių, tai kanauninkas taip baisiai užsirusino ant jų, kad ne tik atvažinodamas į namus juos pludo, bet iškeikė praeiksmu net per pamokslą Gražiškių koplyčioje, apie ką, manding, šiandien da kiekvienas aiškiai žino ir pamena. Pamenant-gi tą praeitą laiką, ar-gi galima šiandien nors aguonos grūdą tikėtis ant jo prielankumo, kad štai buk net jisai pats prisidės prie įkurimo naujos parapijos Gražiškuose, aukausęs net 500 rublių, tai čion jau aiškiai suprantamas jo gudrumas, idant suvilioti ir prigauti Gražiškius! Jūg kanauninkas aiškiai žinojo, kad jeigu Barzdai su Gražiškiais išvien eis, tai be abejonės gaus pavelyjimą daryti parapiją, o jeigu paskyrium rupis, tai nė vieni negaus. Tai-gi, matote, kaip gudresni naudojami iš tų, kur stoka vienybės ir išminties: čion Gražiškiai ir Barzdai turėjo po gana ilgas kopėčias, bet nė vienu nė kitų nepriteko iki dangui ir susidurti jų į draugę nė vieni nenorėjo; — tik štai tuo tarpu kanauninkas, mirtelėjęs Gražiškius, prisidūrė prie jų savo trumputes kopėčaites ir pašmakšt išlipo į dangų: savasias išitraukė dangun paskui savę ir dar, sėdėdamas sau ant dangaus skliausmo, gardžiai juokiasi iš Gražiškių ir Barzdų.

Barzdų Bebarzdis.

Griškabudis (Naumiesčio pav.) Motiejū Baltusį, paimtą 5 d. berželio šių metų, apie kurį jau buvo minėta „Uk-e“, paleido 13 d. rugpjūčio, atiduodami po priežiūrą policijos. Senapilės kalėjime išsėdėjo dvi sanvaites; čionai šaukė sykį ant tyrinėjimo pas žandarų viršininką ir prokurorą ir daug klausinėjo apie pažįstamus, taip-gi klausinėjo, ar nenumano, kas lipinėja tuos atsišaukimus. Beje, da prieš tyrinėjimą atsiuntė žandarą pas Baltusį į kalinį, ar neiškvos ką nors, kurisai nudavė, juog gailėstauja Baltusio sakydamas: „man labai jus gaila, bet ką padarysi, ot, girdi, kad jus norėtumėt, tai tuoj jus paleistų, kad visą teisybę pasakytumėt; ir taip-gi labai klausinėjo apie

atsišaukimus, kas juos lipinėja. Žandaras, primindamas pažįstamus, taip-gi sakė kad su „neblagonadiožnais“ žmonėmis nereikia pasipažinti, nės jie tankiai ir gerus žmonės išveda iš kelio, tik nepasakė, iš kokio kelio: ar gero, ar pikto; mat, dabar pas musų policiją įėjo į madą, kad visi toki žmonės, kurie negirtuokliauja, bet tvirtume užsilaiko, tai ir „neblagonadiožni“. Po visų tyrinėjimų nuėmė Baltusio fotografiją; suskaitė visus pirštus rankų ir kojų ir net dantis; ir nuvežė į Kalvarijos kalėjimą, kur prabuvo du mėnesių; ten šaukė ant tyrinėjimo dasyk ir dangiausiai klausinėjo apie atsišaukimus; taip-gi klausė po kelis syk, ar nebuvo Tilžėje, Karaliaučiuje, ar ne parsiveždavo ką iš Prusų, teatrą ar ne matęs? Juozas Rimša, kurį paėmė 2 d. Sekminių, ką buvo minėtas „Uke“, da sėdi Kalvarijos kalėjime; tą vyruką kankina ir gasdina, juog laikysę kokius metus, pakol teisybę nepasakys, bet, man rodos, gudų bauginimai nenugasdina mus kankintinių?

Ežio draugas.

Vilkaviškis. 17. d. š. m. rugsėjo, kaip ir kitais metais, buvo ukiškų arklių paroda. Ant parodos suvedė gana daug gražių arklių ne tik iš Vilkaviškio, bet iš kitų pavių, vienok vilkaviškėčių arklių buvo geresni, nėg kitų, per ką ir dovanų jie jie laimėjo daugiau už kitus. Teisybę sakant, dovanų dalinime nėra tikros teisybės, nės nevisad apdovanojimui išrenka geriausius arklius, dėlto kad ant tos parodos duota didelis balsas pavietos vilkui (viršininkui), nuo kurio upo daug priguli. Jisai ypatingai perstato ant dovanų arklius savo pažįstamų, geradėjų ir abelnai tų, ką vilkui geriau pataiko į nikį nors savo apsiėjimu, o jeigu už ką nors ant ko pyktelėjo, tai tasai anaipol negaus dovanos, nors ir geriausią turėtų, arklių. Tiek terasi teisybės pas mus valdžią ant kožno žingsnio.

V.

Kauru gub. Šiaulių pav. Gruzdžiai. (Apie Staršiną.) Pirmiaus mūsų vyrai ant susirinkimų valsčiuje buvo gana stiprus, drąsiai stodavo už teisybę, dabar-gi visai atsimainė, išrinko į staršinas žmogų, kurs jau nuo jaunystės troško staršinystės. Per kiekvienus rinkimus jisai „magaryčiavo“ mūsų vyrus ir ant galo buvo pakliuvęs į staršinos kandidatus o paskui pakilo į staršinas. Jisai jau bus 7 metai, kaip lupa mūsų vyrus. Pažvelgęs ant mūsų staršinos nežinantis sakyti: Turi būti vyras išmintingas ir jam pritinka būti staršinu, nės nemažo stumens, išpurpęs, kaip arbusas. Jis mėgsta alų ir degtinę, kurią perka jam žmonės uždyką ir dar ačiu pasako, kad nepasididžiuja ir nepaniekina jų meilės.

Jo pavardė Jurgelis, bet žmonės paprastai jį vadina Širminuku arba Žiliu, nės prazilo jaunas budamas.

Algos gauna arti 200 r. Apart algos jis surenka kelius sykius tiek, ką jo alga stovi. Kaip žmogus žilas, išmanantis užsinorėjo padaryti taip, kad Dievo dovana nežūtų, o jam nauda būtų. Žmonės kas metą supila javus į magazynus, idant reikale naudotis iš jų. Staršina, žinodamas, kaip koks pranašas blogų metų nebus ir kad niekam javų nepritruks, pradėjo vogti javus iš magazyno, o pinigus į savo kišenių pilti. Užveždėtojas, numanydamas busė negerai, pranešė apie tai tarpininkui; tas atvažiavo, išimieravo magazyną ir nerado 60 purų javų. Užveždėtoją už tai atstatė, o staršiniui teprisėjo sėdėti 7 dienas šaltojo! Skundai paduoti į vyriausybę nieko neįveikė. Tarpininkas mat buvo staršinos papirktas prietam vyriausybė nenori daryti negerumo tarpininkui: mat vis ranka mazgoja.

Jurgelis praturto, savo dukterims pažadėjo po 500 r. dalies, o jaunikiai taip ir limpa kaip musės prie medaus.

Valsčionis nuo pat pradžios ponavimo pažino staršiną; pasibaigus 3 metams tarnystos norėjo jį atstatyti. Rinkejai įkalbėti moterų, buvo tvirtai nutarę taip padaryti, bet nuėję į miestelį pasigundė ant magaryčių ir jau ant vakaro girti, išrinko tą patį. Tas pats atsitiko ir ant kito trimečio. Dabar Žilius pas mus šimteriopai lupa nuo žmonių savo magaryčias.

Steponas Skrebutis iš Kirtinių.

— Buvainį sodoj yra viena spanga mergaitė, kuri viską gali dirbti: rugius rišą bulves renka, mārskinius siuvasi, linus rauja, vežimus krauja ir t. t.

Galv-jas

Šiauliai. N 8 „Uk.“ buvo nurodyta, kad bajorai gaudina lietuvių padavimu į žandarų rankas. Pas Zališki Šiauliuose buvo susirinkę 3 bajorai iš Kuršenų pusės, tarp kurių buvo Huržinas (visų pavardžių neatmenu). Jie šnekėjo, kad tas ir tas vaikščiojęs po sodžius ir įkalbinėjęs žmonėms, kad reikia esą bajorus išpiauti, tą žmogų reikia esą pavesti žandarams, kad jį iš čia išsiųstų. Yra da kitas panašus bajoras, mūsų šnipuks kn. Radževyčiaus pagelbininkas, tokios pat veislės kaip ir anie. Jo pavardė Rimkevychius. Lietuviai saugokitės jų ponų!

Žmogus.

Krata ir areštos. Šiauliuose 20 rugpjūčio (pagal sen. kal.) ant geležinkelio buvo suimtas. Jonas Gadeikis. Jis mokinosi duoti egzaminą ant aptiekoriaus. Kaip galima numanyti priežastimi buvo šitas dalykas. Neužilgo prieš tai buvo apie Ukmergę suimtas. Knyslautas. Žandarai spėja, kad jis užsiima knygų gabenimu; o žandarai mislyja, kad tas Gadeikis susipažįstas su Knystantu ir kad užsiims knygų platinimu. Knystantas išgabentas iš Ukmergės į Kauną, o Gadeikis sėdi Šiauliu kalėjime.

Mūsų naujasis žandaras vasarą buvo padaręs dar vieną kratą, ką tik atvažiavęs. Pačtos sargas (pavardės jo nedasižinojau) danešė žandarams, kad počeisterio tarnaitė turinti lietuviškų knygų. Rado niekniekius ir už tai bedos nebuvo.

Naujasis žandarų pulkauninkas Ševiakovas, perkeltas iš Panevėžio į Šiaulius pastatė ant kojų visą policiją ir žandarus. Kur-kas nepatinka, ten ir krata.

Mužikėlis.

— (Krata.) 31 liepos mieste buvo padaryta krata pas A. Liogį. Ant kratos buvo naujas mūsų aniolų perdėtinis Ševiakovas su gauja žandarų. Iškratė viską, bet nieko nerado. Priežastis kratos tikrai nėra žinoma, kaip galima spėti, galėjo būti šitoks dalykas. Vilniuje pas tulą Pranį K. bekratydami rado užrašytą pravarde studento A. Liogio iš Ukmergės pavieto. O šitas A. Liogis yra iš to paties pavieto, bet nėra studentu, todėl jį tik palaikė kanceliarijoj ir neužilgo paleido. Dabar policija įsiekio studento Liogio, kurio pavardė buvo ten užrašyta.

Žmogus.

— (Valsčiaus mokykla.) Sendoros tarpininkas nesenei norėjo įkalbėti. arba, stačiai sakant, įsakyti įsteigti antrą mokyklą, (kokiam valsčiuje? R.) važinėjo po valsčių raštininkas ir ant sueigų prikalbinėjo žmones išpildyti valdžios valią. Žmonės sutiktų tik tuomet, jeigu mokykloje vaikai būtų mokinami ir lietuviškai. Tokiu būdu maskoliai nieko nelaimėjo.

Mužikėlis.

— (Paminėjimas kunigėlio). Per Žolinę (15. rugp.) kamendorius Živatkauskas sakė paskutinį savo pamokslą. Iškelia jį į Pašvitinį. Tame pamoksle jisai baro žmones, kad jie neuguodoja ir nemyly kunigų, niekur taip neapseina su kunigais, kaip Šiauliuose. Ką-gi, kunigėl, darysi, kad nevisi davatkos, nevisi kiekvieną kunigą ant rankų nešioja, kiti žiuri, koks jis žmogus, o ne paisy ant to, kokiais jis rubais apsirėdęs, vertas paminėjimo antras pamokslas šito kunigo. Pasirodžius 25. IV. atsišaukimams apie Rodzevyčių,*) po mišparų (kas niekuomet pas mus nesidaro) pasakė pamokslą, kuriame iškeikė tą, kas išlipino stačiai į pragarą nustumė, nės sako miršęs be kunigo. Pykti už keiksmą nėra ko, nės išplatino dar labiau žinią apie Rodzevyčiaus darbus.

Kada pasirodė vėliaus atsišaukimai „Broliai ir Sesers“, kun. Živatkauskas nurodo stačiai ant nepatinkamo jam jauno žmogaus, nežinodamas tikrai, keno tai darbas. Juodvalkis.

Šaukėnai (nekatalikiškas apsejimas kunigo). Šaukėnų kanauninkas kun. Rusteika iš savo valios iškilmingai šventė dieną mirimo cecoriaus brolio. Kaip tik gavo žinią apie jo mirimą,

*) Žiūrėk „Uk.“ N. 8.

tuojaus pakabino prie klebonijos juodą didelę karuną, liepė parėdyti bažnyčią želaunai, pastatė „kantapelį su grabu“, apstatė lempomis ir dangybe žvakių, laikė želaunas mišias, giedojo egzekvijas ir uždavinėjo poterius už jo dušią krapino ir smalkino parėdytą kantapolį, vis uždavinėdams už jo dušią poterius; varpų teipo-gi nesigailėjo ir liepė skambinti už jo dušią. Vėlai tegavo kanauninkas žinią apie jo mirimą, neužsakė nedėlio susirinkti žmonėms ant tų maldų, todėl mažai kas tebuvo svieto iš parapijos, mažai kas tematė tokią iškilnę. Padusavo tik špitolės bobelės ir miestiškos davatkėlės: vyrų mažai tebuvo, nės buvo tuomet darbymeti ir nebuvo laiko gaišti po bažnyčią. Parapijonys tolimesni dasigirdę klausinėjo kits kito Šaukėnuose suvažiavę ant turgaus: „ką čia do par maldas želaunas atprovinėjo kanauninkas musų, kodėl kitose bažnyčiose to nėra?“ Šaukėniškė davatka nugirdusi atsiliepė: „a-a, musų kanauninkas, tai ne kitas klebonas! jo nepalygini: jis ne laukia paliepimo vyriausybės, pats žino gerai, ką reik padaryti“.

Teisybę davatka pasakė — jis viską gerai žino.

Jisai gerai žino, kad gaspadorius ir muša savo šunį, o kaip tik tasai žuva palaižo jam rankas, uodega pavizgen, tai gaspadorius ir pameta jam koki kaulą graužti. Rusteika gerai žino, kad rusų valdžia, pasiremama ant žmonių tamsybės ir nesusipratimo, turi galybę, spaudžia ir kankina žmones, o jeigu katras šunvuodegauja, tai jie ir primeta jam koki kšnij, kaip antai kn. Radzevychiai 300 rub. „nagradnych“. Kn. Rusteika peržendamas įstatymus Katalikų Bažnyčios (užginta yra viešai melstis už svetimtikius, ypač jau mirusius), norėjo įtikti rusų valdžiai ir apturėti nuo jos nors šikšninį medalį. Kn. Rusteika senas žmogus, bažnyčios tiesas turi žinoti, nės ikišiol nė už vieną carą viešai ir iškilmingai nesimeldė. Bet kn. Rusteika nežiuri nė ant Bažnyčios tiesų, nė ant savo priderysčių, o vien tik rupinasi apie savo pilvą ir kišenį. Kaip jisai apie tai rupinasi, pakalbėsime kitą sykį.

Davatkos vaikas.

Triškiai. Praėjusį pavasarį musų miestelis buvo sujungtas nepaprastais atsitikimais. Į Triškį valdžia buvo atkėlusę naują urėdininką Sinbergą. — Jis apsimesdavo geru sau žmogum: šnekučiavo su žmonėmis, su kitais išgerdavo; bet išvien visur kišo savo nosį ir uostė, ar nekvepia kur uždrausti daiktai: toks jau amatas valdžios tarnų. Greit jo gerumas išlindo ant viršaus, kaip yla iš maišo. Iš pradžios jis atvedė policiją pas vieną žmogų, kurs buk vaikus mokinęs lietuviškai; paskui apskundė žandarams kitą. Bet neužilgo jis gavo užmokestį už šituos darbus. Laikė užgavėnių (3 d. kovo) buvo pas mus didelis turgus, kurį paprastai „mugin“ vadina.

Buvo ir iš kitur atvažiavę žandarai. Vienas iš jų, jau gerą burną išmetęs, prisikabino prie škaplierninko, kurs buk pardavinėjęs barankas be policijos daleidimo; jie pradėjo tarp savęs bartis, o ant galo sukibo kits kitam į krutinę. Čia-pat stovėjęs žmogus trenkė žandarui į pasturgalį, prisidėjo antras, trečias...

Žandaras griebė šoblės, bet pamatęs, kad nieko neišveiks, pradėjo trauktis atbulas. Urėdininkas buvo beužsistojas už jį, bet žmonės pradėjo vaišinti ir jį. Prie vaišių prisidėjo ir moteriškės ir gerai išrašę su botkočiais nugarą tam maskolių šnipukui. Mato jis, kad prisieis jam visai blogai ir, perstojęs barti žmones maskoliškai, pradėjo žemaitiškai melsti, kad nieko jam nedarytų; ir tikrai žmonės paliovė jį mušę, o jis skubinau pabėgo. Tuom tarpu žandaras, bėgdamas nuo žmonių, ilindo į tupiklą; keli vyrai taisės jau apverstį tą tupiklą kartu su ponu žandarų; bet pasipainiojo dešimtininkas ir užstojo už žandarą; vyrai nusivarė jį per rinką, o žandaras iš tupiklos išsprukęs, pasislėpė rabino namuose. Jau iki vakarui miestelyj nebuvo matyti nė urėdininko, nė žandarų: sėdėjo po kerčias uodegas pabrukę, bijodami kad da kas jų nemušų... Ši sykį teip viskas ir basibaigė.

Išėjo kelios nedėlios. Jau senei žmonėms netiko, kad miško kupčiai, žydai užvaldė parapijos plotą netoli bažnyčios, kur parapijonys į bažnyčią parvažiavė, liubėjo statyti pirmiau savo arklius. Dabar kupčiai sudėjo čia savo lentas. Žmonės kelis-syk reikalavo, kad žydai atsiimtų savo lentas; bet žydai neklausė, sakydami, buk jie pasamdę šitą vietą nuo Triškių dvaro. Tuom tarpu šita vieta nuo senovės prigul prie parapijos. Tas dardidžiau sujungdino žmones, ir jie pareikalavo, kad žydai už nedėlios atsiimtų lentas, nės kitaip jie patys išmesę jas. Prie to prisidėjo dar kits dalykas: vienas miesčionis, Iv. (apskritai kalbant geras žmogus), pastatė netoli bažnyčios namelius prie ulycios, vedančios į bažnyčią, ir parsamdė juos žydui. Žydas uždėjo čia kromą. Kunigai nenorėjo dabar eiti sutikti nabašninko, kaip darydavo pirmiau, nės reikėjo eiti pro naują žydėlio krautuvę. Žmonės pareikalavo, kad Iv. uždarytų savo kromą, nės jis stovi neatsakančioj vietoj. Iv. nesutiko ant to. Tuomet vyrai prižadėjo prisipirti jį prie to.

Atėjo pirma Velykų diena. Naktį burelis jaunuomenės, išėjęs iš bažnyčios taisės verstį šitą kromą. Bet senesnieji žmonės įkalbėjo, kad tokioj dienoj nedarytų trukšmo; jaunuomenė paklausė. Susitarę tarp savęs vyrai pareikalavo, kad kupčiai išduotų rašteli, kad per tris dienas atims lentas. Žydai nesutiko. Pirmoj seređoj po Velykų buvo jomarkas. Per visą rytą žmonės tarės ant rinkos, kaip padaryti su lentoms ir kromu. Po pietų vienas žmogus

pradėjo šaukti: „vyrai! vyrai! lentų nešti!...“ Keli šimtai puolė prie lentų; keli vaikinai užlipo ant lentų kruvos ir pradėjo jas mesti žemyn. Kiti traukė lentas toliau ant rinkos. Per dvi valandas išnešiojo apie pusę lentų. Nė urėdininko, nė policijos nebuvo matyti: bijojo iduoti kailį. Žydai nusigandę stovėjo šalyj. Paskui tie patys žmonės atsikreipė prie kromo, kurs buvo uždarytas ant štangų. Išėjo pats Iv. ir prašė, kad dabar nieko nedarytų, nės žydą — kromininką neblaikysęs. Žmonės nieko daugiau nedarė ir pavakaryj palengva išvaikščiojo. — Apie viską tuoj buvo duota žinia augštesniai valdžiai, ir nedėlioj i Triškius suvažiavo vyresnybė iš Šiaulių (spraunkinkas, prokuroras, pristavas) — padaryt tyrinėjimą. Labai keistai pasielgė ši syki vyresnybė, net visi nusistebėjo: činauninkai nelėjo žmonių gražais maskoliškais žodžiais, nedaužė jiems per žandus, kaip visad daro... Spraunkinkas sušaukė žmones ant rinkos ir be kepturės prašė, kad nieko daugiau jie nedarytų, kad jų norai bus vyresnybės išpildyti ir viskas busė dovanota. Bažnyčioj jis prie visų bučiavo kleboniui i ranką.

Dėlko teip vyresnybė pasielgė, greit isiaiškino. Šimet Maskolijoj buvo daug sumišimų; kartu su Triškių istorija buvo didelis darbininkų judėjimas Rygoj. Augštesnė valdžia bijojo, kad nepasikeltų iš mažo didelis maištas, ir liepė policijai (spraunkinkui) kuogeriau apsieit su žmonėmis ir neerzinti jų. Dėlto šis vilkas apsilviko Triškiuose avikailį. Žydai turėjo nuvalyti parapijos plotą; kromas buvo uždarytas, o šią vasarą pats Iv. uždėjo tuose nameliuose savo kromelį ir dabar jau prekinoja. Tokiu budu žmonės prispyrė valdžią padaryt teip, kaip jie norėjo; o geruoju butų nieko neįveikę, nės žydai pakištų činauninkams kyšius, ir viskas butų, kaip buvę. — Liudna pripažinti, kad tarp pačių lietuvių atsiranda šnipukai, kurie iš savo noro tarnauja valdžiai. Atsirado toks galgonas ir Triškiuose — tai *Jonas Laurynavičius iš Biliniškės*; kaip žmonės nešiojo lentas, jis stovėjo užkampy ir isitėmydavo, ką kas daro, o paskui *danešė policijai*: matyti tas Laurinavičius visai pardavė dušią maskoliams; jeigu jis nepasitaisys, tai reiktų jį pamokinti: tokių paukščių nėra ko gailėtis, tarnaudami valdžiai jie gal pražudyti daug mūsų brolių.

Žydams, žinoma, viskas labai nepatiko ir jie padavė kelias — dešimtų žmonių i sudą už nešiojimą lentų; buvo teip apskūsti tie, kurie per „mugį“ mušo žandarą. Bet sudžia pripažino visus už nekaltus, o už padarymą trukšmo liepė katram užmokėti po 25 kapeikas...

Pr. iš Kl.

Triškiai. 18 rugpjūčio teko man važiuoti per *Triškius*. Visas kelias per miestelį buvo

apsodintas žaliais berželiais ir eglėlėmis. Ties turgaviute buvo parengti vartai, apkaišyti visokiais žolynais, viršų kacapiškas kryžius iš žolynų. Žydai su lopetomis ir šluotomis valė šiukšlynus prieš savo durimis ir smirdančias vietas barstė smėliu, raginami pristavo su visu buriu žemesnių policijantų. Stebėjau, ko teip iškilmingai laukia. Net koku pasidarė, kada užgirdau nuo žydėlio, rytoj arkierieju važiuosent per Triškius i Kaunata. Vaziuodamas toliau prisivijau vežimą žalių medelių, kuri prakaitu apsipylę traukė savim vienas vyriškis ir trys moteriškės.

— Kurs tuos berželius vežate? — paklausiau aš.

— Kelia puošti, — atsakė jie.

— Ar tat arkieriejaus laukdami?

— Tegi!

— Kas-gi jums liepė?

— Mes iš savo noro!...

Didelei pasibiauėjau, tai užgirdęs.

— Ar-gi jus ne bepročiai, tokią kvailystę darydami?

Atsakymo negavau, nės jie skubinau pasuko i kitą ulyčią ir nuvažiavo...

Paskiau užgirdau, kad policija liepusi žmonėms butinai apkaišyti kelią per miestą medeliais. Žemaičiai esą labai gudrus — sunku esant nuo jų gryną teisybę išgirsti; reikia su jais pasižinti ir tik tada atvirai pasišnekės, kada matys, juog gali itikėti. O gal jie pabijoję studentiško mūdoro, tardami manė koku policijantu esant. Todėl gailėjau, tuokart toki rustą žodi ištareš... Bet argi negalėjo jie policijai pačiai leisti kelią puošti? Jug jei butų atsisakę, nieks nebutų galėjęs jų už tai nubausti! Jug negalima visa išrašyti i policijos vergus! Kodėl kunigai nepamokino neišmanančių?...

Akyva, su koku reikalu arkieriejus baldosi i Kaunata. Mat popas pasigėręs ir savo lovos neberadęs, atsigulė pasilsėti griovyje šaly kelio. Kaž-kas važiavo ir, radęs bemiegantį popą, nukirpo trumpai jo kudlas ir barzdą. Tai mat pagal pravoslavų tikėjimo tiesas toks suterštas popas negalīs šventimo laikyti cerkvėje, reikią antrą kartą iššventinti. Tai su tokiu reikalu važinėja arkieriejus.

Kiti-gi mena, buk arkieriejus važiuojas cerkvės šventinti. Ant galo šunys jį žino ko jis važinėja tik mūsų žmonės — žemaičiai berželiais ir eglėlėmis jam keli puošia!...

P. Aukštaitis.

Mūsų knygos.

Morkus ir Aurelionas *Apysaka iš pirmų amžių krikščionystės. Vertė Vytautas. Tiltėje 1899 m. 8° p. 82.* Toje knygutėje yra aprašyta, kaip buvo persekiojami krikščionys Rymo viešpatystėje, kada tarpe stabmeldžių

pradėjo platintis Kristaus mokslas. Tarp apsudytųjų ant sudraskymo žvėrimis buvo ir familija Flaminijų, iš kurių liko gyvais du broliai Morkus ir Aurelionas ir viena sesuo Irena. Iš jų Aurelionas neištesėjo tvirtume ir visokiu būdu gundomas išsižadėjo Kristaus mokslo, Aurelionas-gi ir Irena tvirtai laikėsi to mokslo ir prisirengę buvo atiduoti už jį savo gyvastį. Tuom tarpu dvasia krikščionystės sutvirtinama aukomis jos pasekėjų, plėtėsi vis tolyn ne aplenkdamas nė aukšto gimimo ponus krikščionystė atrado savo pasekėjus ir familijoje Kalpurnijaus. didžiausio krikščionystės priešininko, kuris buvo dešiniąja ranka cecoriaus Maksimiano. Tarpe krikščionystės draugų atsirado ir toki, kurie išgelbėjo Morkų ir Irėnę nuo mirties. O Kalpurnijus, bepersekiodamas krikščionis, kuone užmušė savo mylimą dukterį, kuri drauge su krikščionimis pasislėpus nuo svieto akių meldėsi giliame urve (katakombėje).

Apsaka pasibaigia laimėjimu krikščionystės, kuri neužilgo tampa apšaukta kaip viešpatystės religija. Da-gi pats Kalpurnijus priima krikščionystę...

Krikščionystės prasiplatinimas gali mums parodyti, kokią galybę turi naujas mokslas, kuris žada laimę suspaustiems, vargdieniams ir paniekiintiems. Galybė naujo mokslo, naujos idėjos, išdygusios ant žemės aplaistytos ašaromis vargdienių, yra neapveikiama.

Tokią jau galybę turi ir lietuvių mokslas, ir jo neapveiks priešininkų gaujos, nėra tas mokslas taip-gi užaugo ant žemės, aplaistytos lietuvių ašaromis.

Stella. Apsaka K. Flamarijono arba viskas ir visur, stebuklai ant dangaus ir žemės. Išleido F. M. Tilžėje 1899. 8° p. 72. Po tuo užvardijimu išėjo knygelė, kurioje yra ne tik apysaka, bet ir trumpas aprašymas dangiskų kunų, kitos žinios iš prigimties mokslų žydų rauda po atėmimo nuo jų šinkių 1897 m.

Apsakoje yra aprašyta, kaip viena aukštai apšviesta žiuponaitė Stella pamėgo žvaigždininkystės mokslą ir kaip pašventė jį tam mokslui visą savo turimą ir gyvenimą. Tankiai susitikdama su vienu žvaigždininku ji karštai jį išimylėjo. Visa apysaka pripildyta yra apsakinių apie žvaigždes, planetas, apie jų keliones, spėjamas ten kalnus ir gyventojus, tarpe tų apsakinių randasi teip-gi aprašyti meilės troškimai dviejų širdžių Stellos ir žvaigždininko.

Skaitymas yra gana sunkus tam, kuris mažai pažįsta prigimties mokslus, ypatingai suprasti pradžią apysakos, kur kalbama apie stebuklingą spėką elektrikos.

Antroje dalyje atsitinka apsirikimai, nesutinkantieji su mokslo išradimais. Teip poz. neteisingai išaiškintas yra hipnotizmas. „Hippo-

tizmas“, sako autorius, yra toksai nuotikis, kada žmogus atsikelia iš patalo, vaikščioja ir viską dirba miegodamas“. Tai ką vadina autorius hipnotizmu mokslas vadina kitaip, butent *somnambulizmu* (somnia — miegas, ambulo — vaikščioja). Hipnotizmui vadina kitoki apsirėikimą: hipnotizuotas žmogus ar tai per įkalbėjimą ar per ką kitą, įgyja keistas ypatybes, bet negali nė „ore kyboti“, nė „vandenyje ne skęsti“: hipnotizmas nepadaro žmogų lengvesniu. Fizika pavadinta mokslu apie augmenis. Tarpe žvaigždžių randasi teip-gi „kremtancios“ (p. 57.)... A.

Aukos parodai.

Nuo	D.	3,00 rub.
	E. E.	3,00 „
	F.	2,00 „
	K.	1,00 „
	P.	0,50 „
	L. O.	3,00 „
	A. V.	2,50 „
	B. O. is T.	2,00 „
	X.	5,00 „
		22,00 rub.

Apgarsinimas.

Ant lietuviškos parodos reikalų atsiuntė į Žürichą	
Siaulietis	100 rub.
XX	45 rub.
Kelmietis	5 rub.—Komitetas

Atskaityta Palangos spektakliaus.

Gavome šitokią žinią iš Palangos apie pinigiską pusę spektakliaus:

Surinkta pinigų iš viso	212 rub.
Išleista	77 „
Gryno pelno liko	135 „

Pelnas paskirtas ant labdarinių darbų.

Atsakymai.

Kelmėliui iš Šilakojo. Tamistos straipsnis „Vardan Teisybės“ bus patalpintas 10 „Uk“.

Łazdynų Pelėdai. Rankraščius „Klajunas“, „Kas prieša“, „Sugriautas gyvenimas“, gavome. Spaudinti jų tuom tarpu negalime.

Žiūkiai. Konkursui turime vieną rankraštį, bet nelietuviškai rašytą. Galutinai nuspręsimė truputį vėliau. Apie prižadėjamą pagelbos atsimisime. Ačiū už gerus vėlyjimus

Pankščiui. Straipsnis „Iš užrašų keleivio“ užgauna visą luomą, taigi ir nekalnus. Nebijok Tamista pasakyt teisybę paminėt vietą ir žmogų, tuomet tiks.

Siauliečiui. Parodos Komitetas prašo pranešti, kad jis atmysęs apie Tamistos propoziciją ir reikale duos žinią

X 5 rub. ant parodos gavome. Deku.

Rašytojui straipsnio prasidedančio žodžiais: „Musų padėjimas šioj gadynėje...“ — nepatalpysime.

Nekaltam. Apie kunigo prasižadimą ir prapuolimą nespaudysime.

Bitei ir Žemaitėi. „Išmoko, kaip akys išsoko“, „Piršlybos“ — neseniai gavome.

Turinys.

Negirdėtas mokestis Lietuvoje. — Mindaugis (Užbaiga.)

Korespondencijos: *Suvalkų gub.:* Vilkaviškio pav. Senapilės pav. Pilviškiai. Griškabudis. Vilkaviškis.

Kauno gub.: Šiaulių pav. Gruzdžiai. Triskiai. Musų Knygos. Apgarsinimai. Atskaityta Palangos spektakliaus.